

K O N T R A K T N E O B L I G A C I J E

1. VERBALNI KONTRAKTI

Pri njih se mora pogodbeno soglasje med strankama pokazati v uporabi določenih besed (*verbis*).

a) DOTIS DICTIO

je verbalni kontrakt, s katerim je bilo mogoče ustanoviti doto (ustanovitelji: nevestin oče, njegov moški prednik, nevesta sama in njen dolžnik) → zet je molče izrazil svoje soglasje. Predmet dote: premičnine, nepremičnine, pravice. Ni znano, s katero tožbo je lahko mož izterjal obljubljeni doto. Dotis dictio ni več v Justinijanovi kodifikaciji.

b) IURATA OPERARUM PROMISSIO

je s prisego potrjena obljuba osvobojenca, ki po oprostitvi iz suženjstva (*manumissio*) obljubi svojemu patronu določene dajatve ali storitve. Isto je bil obljubil gospodarju (tudi pod prisego) že pred osvoboditvijo – ta obljuba pa ga ni pravno zavezovala (prej je bil suženj stvar), ampak samo versko. Pravno je postal zavezan šele, ko je po osvoboditvi ponovil svojo prisego. Ta druga prisega je ustvarjala novo obligacijo, kar je v rimskem pravu nekaj izjemnega. Obligacija je tudi tu nastala po izjavi samo ene stranke (dolžnika), upnik pa je molče izrazil svoje soglasje. Ni znano, s katero tožbo je patron iztožil svojo terjatev zoper osvobojenca.

c) STIPULATIO

je najvažnejši verbalni kontrakt. Stipulacija je verbalni kontrakt *stricti iuris* (samo ena stranka je zavezana in samo ena upravičena). Sklene se tako, da bodoči U vpraša bodočega D, ali mu obljubi določeno dajatev ali storitev, vprašani pa mu pritrdilno odgovori – vedno z istim glagolom (*spondeo*). Primer: bodoči U vpraša: »Centum mihi dare spondes?« (Ali mi obljubiš dati 100?) bodoči D odgovori: »Spondeo« (Obljubim.)

STIPULATOR = upnik (upravičen)

stipulari = dejanje upnika, ki si da obljubiti (stipulator stipulira)

PROMISSOR = dolžnik (zavezan)

promittere = obljubiti

VRSTE STIPULACIJ (glede na glagol, ki se uporabi v vprašanju):

- a) *sponsio* (uporabljali so jo lahko le rimski državljani)
- b) *fidepromissio* } uporabljali Rimljani in tujci
- c) *fideiussio* }

Med vprašanjem in odgovorom je moralo biti popolno soglasje glede predmeta obligacije. Primer: če je U vprašal D–ja: »Ali obljubiš, da bo 10 dano?« in je D obljubil manj ali več, obveznost ni nastala.

Stipulacijska obligacija nastane z izjavama obeh strank – upnikovemu vprašanju mora slediti skladen odgovor vprašanega dolžnika; vse to se mora zgoditi brez daljše prekinitve. Navzoča sta morala biti oba pogodbenika – **namesto stipulatorja** pa je lahko nastopal njegov **sin** ali **suženj**. Stipulacija ni bila možna med odsotnimi! Stipulacij niso mogli sklepati:

- nemi, gluhi (niso slišali, niso mogli odgovoriti)
- infantes, umobolni (poslovno nesposobni)

Zaradi svoje preproste in prožne oblike je bila stipulacija zelo cenjena in se je razširila po vsej rimski državi (po Karakalovi konstituciji, leta 212). Ponavadi so sestavili tudi **listino**, v kateri je zavezanec ugotovil, da je na upnikovo vprašanje pritrdil: »vprašan (sem bil in) sem obljubil«.

Po **civilnem in klasičnem pravu** velja stipulacija kot besedni kontrakt brez prič in listine. Listino so sestavili, ker je bilo z njo zelo olajšano dokazovanje v morebitni pravdi. Polagoma pa so se omilili stari togi predpisi glede besednih obličnosti (Ulpijan je dopustil odgovor upnika: "*quod ni*" = zakaj ne; leta 472 je cesar Leon določil, da se lahko stipulacija sklene s katerikoli besedami, ki izražajo sporazum strank). Tudi po **Justinijanovem pravu** ni treba za stipulacijo nobenih določenih besed, ne zadošča pa samo prikimavanje. Navadno se stipulacija sklene tako, da se z listino izpriča, da hočeta stranki skleniti stipulacijo in ne kakšne druge pogodbe. Majhna pavza med vprašanjem in odgovorom ne ovira več sklenitve veljavne stipulacije. Stranka je lahko izpodbijala listino le, če je dokazala, da druga stranka ni bila ves tisti dan na pogodbenem kraju.

PREDMET STIPULACIJE (razne dajatve, storitve ali opustitve)

- denarni znesek
- določena stvar (*certa res* – individualno ali kot količina nadomestnih stvari)
- nekaj nedoločenega (*incertum*, nedoločene dajatve /npr. prihodnji pridelek z določenega zemljišča/, storitve /npr. ustanovitev užitka na dolžnikovem zemljišču/ in opustitve)
- prostovoljne dajatve ali storitve (*cautio*)
- obresti (D je obljubil U-ju, da mu bo plačeval obresti od svojega dolga)
- obljuba dote
- ustanovitev pogodbene globe (prave ali neprave)
- ustanavljanje korealnih obligacij
- sprememba že obstoječe obligacije v novo (*novatio* – prenovitev)

Obresti: S stipulacijo je D obljubil U-ju, da mu bo plačeval obresti od svojega dolga. Kadar je bil dolg sam obljubljen s stipulacijo, si je dal U lahko z isto stipulacijo obljubiti glavnico in obresti. Kadar je dolg nastal iz posojilne pogodbe (*mutuum*), je D obljubil s stipulacijo samo obrestovanje.

Ustanavljanje korealnih obligacij: pri aktivni korealnosti je prvi upnik U_1 vprašal dolžnika: »Ali obljubiš dati 100?« Takoj nato so ga vprašali še ostali soupniki ($U_2, U_3...$): »Ali obljubiš dati istih 100?« Šele ko je zadnji soupnik izgovoril svoje vprašanje, je D odgovoril vsem hkrati: »Obljubim.« Kadar pa so stranke nameravale ustanoviti pasivno korealnost, je U vprašal najprej prvega sodolžnika (D_1): »Ali obljubiš dati 100?«, nato zaporedoma vsakega naslednjega ($D_2, D_3...$): »Ali obljubiš dati istih 100?« Šele po zadnjem vprašanju je vsak izmed njih odgovoril: *spondeo* (obljubim) ali *spondemus* (obljubimo).

NEVELJAVNE STIPULACIJE

- stipulacija je nična, če stranki nista izpolnili obličnostnih predpisov
- stipulacija v prid 3. osebi (= različna od stipulatorja) \Leftrightarrow "*Nemo alteri stipulari potest.*" (Nihče si ne more dati obljubiti za drugega \rightarrow **vsak si da obljubiti le zase!**)
- nična je stipulacija v prid stipulatorjevemu dediču
- nična je stipulacija, ki naj bi jo D izpolnil po stipulatorjevi smrti ali 1 dan prej (veljavna pa je bila stipulacija, ki naj se izpolni ob stipulatorjevi smrti)

Kadar je D obljubil določeno dajatev stipulatorju ali tretjemu, je vsak stipulator lahko iztožil obljubljeni dajatev od D-ja. Tretji ni mogel dajatev iztožiti, pač pa mu je lahko D veljavno izpolnil – tretji je bil s tem nepreklicno pooblaščen, da sprejme izpolnitev.

Primeri:

- "*Ali obljubiš dati za mojega brata?*" "*Obljubim.*" \Leftrightarrow nična stipulacija
- "*Ali obljubiš dati meni ali bratu?*" "*Obljubim.*" \Leftrightarrow stipulacija veljavno nastane; brat ne more terjati, lahko pa sprejme

- pogodbeno globa: "Ali mi obljubiš dati 150, če ne boš dal mojemu bratu 100?" "Obljubim." ⇨ obligacija ni nična. Promisorja sili dati bratu 100 (brat ni upravičen, lahko pa sprejme) s pogodbeno globo 150.

Primer iz knjige (str. 250):

Stipulator si da od dolžnika obljubiti, da bo plačal 100 novcev Ticiju. Ticij ne pridobi terjatve kot upnik (to ni mogoče), stipulator pa sam tudi ne more izterjati obljubljenih dajatev, saj sebi ni dal ničesar obljubiti. Stipulator je v tem primeru mogel zagotoviti izpolnitev take stipulacije s pogodbeno globo. Kadar je dolžnik obljubil stipulatorju ali 3. osebi (npr. meni ali bratu) določeno dajatev, je vsak stipulator lahko iztožil obljubljeni dajatev od dolžnika. Tretji (npr. brat) je ni mogel iztožiti, pač pa mu jo je dolžnik lahko veljavno izpolnil (tretji je bil s tem nepreklicno pooblaščen, da sprejme izpolnitev).

ABSTRAKTNOST IN KAVZALNOST

Razlog, zaradi katerega sta stranki ustanovili stipulacijsko obligacijo, je bil včasih iz stipulacije same razviden (*kavzalna stipulacija*), včasih pa tudi ne (*abstraktna stipulacija*). Če je bil pravni razlog v stipulaciji naveden, je lahko D zoper stipulatorjevo terjatev ugovarjal, da razlog ni resničen (npr. da kupna pogodba ni veljavna) in da zato U ne more izterjati svoje terjatve iz stipulacije. To je bilo pomembno predvsem takrat, kadar se je bil D s stipulacijo vnaprej zavezal, ker je pričakoval, da mu bo U izplačal določeni denarni znesek kot posojilo. Če mu U kasneje ni izplačal posojila – je bil D kljub temu zavezan po svoji stipulacijski obljubi. Zoper U–jevo tožbo je lahko D ugovarjal z *exc^o doli* in sicer v določenem roku (Justinijan: 2 leti) – če D ni v tem roku izpodbijal svoje stipulacijske listine, pozneje tega ni mogel več storiti in je ostal dokončno zavezan.

Justinijan je (leta 536) določil, da mora toženec plačati dvojni znesek, če je neupravičeno trdil, da ni prejel posojila. Uveljavil je tudi pravilo, da mora U, ki izterjuje abstraktno terjatev, dokazati resničnost obstoja dolga.

EXC^o DOLI – ta ugovor ima promissor (D) zoper stipulatorjevo (U) tožbo, če se je bil zavezal, ker je od njega (U–ja) pričakoval posojilo, ki pa ga ni dobil

EXC^o NON NUMERATAE PECUNIAE – ni uporabna, kadar se je D zavezal zaradi kakega svojega prejšnjega dolga
 QUERELA NON NUMERATAE PECUNIAE – z njo je zavezanec pred U ali sodiščem ugovarjal (izpodbijal) veljavnost svoje zadolžnice. Dokazno breme se je prevažalo na U–ja (sedaj je moral on dokazovati, da je bila stipulacija utemeljena v resničnem posojilu ali kakem drugem starejšem dolgu. Ta querela se mora uveljavljati v določenem roku.

Stipulacija ustanavlja enostransko obligacijo stricti iuris (stipulator je samo upravičen, promissor pa samo zavezan). D dolguje U–ju le to, kar mu je obljubil – ni nobenih zamudnih obresti in nobene odškodnine!

STIPULACIJSKE TOŽBE

- Actio certae creditae pecuniae* ⇨ kadar je D s stipulacijo obljubil plačati U–ju določen denarni znesek. Tožnik, ki bi tožil več, kot je lahko terjal, bi izgubil svojo terjatev v celoti.
- Condictio certae rei* (Justinijan: *condictio triticaria*) ⇨ za druge fizične stvari (*certa res*, NE denar). Tudi tu je tožnik (stipulator) izgubil celotno svojo terjatev, če je zahteval preveč.
- Actio incerti ex stipulatu* ⇨ kadar je bil predmet stipulacije nekaj nedoločenega (*incertum*), bil pa je določljiv. Sodnik je moral najprej ugotoviti, kaj D dolguje, nato je ocenil vrednost dajatev (po svojem preudarku) in toženca na toliko obsodil.

AKCESORNE STIPULACIJE

Stipulacije so sklepali tudi kot akcesorne, t.j. v zvezi z obstoječimi obligacijami, zlasti stipulacijskimi. Taka akcesorna stipulacija na upnikovi strani se imenuje *adstipulatio*, na dolžnikovi strani pa *adpromissio*.

a) ADSTIPULATIO

Adstipulator je upnik poleg glavnega upnika. Glavni upnik si da najprej s stipulacijo obljubiti določeno dolžnikovo dajatev (U: »Ali mi obljubiš dati 100?«; D: »Obljubim.«). Od istega dolžnika si da nato tudi adstipulator obljubiti isto dajatev (A: »Ali mi obljubiš dati istih 100?«; D: »Obljubim.«). Dolžnik se je zavezal za enkratno izpolnitev in ne gre za kopičenje obligacij. Glavni upnik je z adstipulacijo pritegnil v obligacijsko razmerje adstipulatorja kot svojega zaupnika, da bi ta lahko v primeru upnikove odsotnosti ali po njegovi smrti izterjal stipulacijsko terjatev. Adstipulacija ni podedljiva.

Adstipulator lahko izterja terjatev. Kar izterja, mora izročiti glavnemu upniku. Če tega ne stori, ga upnik toži z *actio mandati directa*. Adstipulator lahko izterja samo to, kar lahko izterja glavni upnik. Možno pa je, da si adstipulator da obljubiti manj, kot si je dal obljubiti upnik v svoji stipulaciji → »Ali mi od istih 100 obljubiš dati 80?«.

Adstipulator lahko dolžniku odpusti dolg. Če je s tem oškodoval glavnega upnika, je ta lahko od adstipulatorja zahteval povračilo enakega zneska.

Pooblaščenec za sprejem izpolnitve – ne more izterjati ali odpustiti dolga (lahko pa sprejme izpolnitev)

V Justinijanovem pravu adstipulacije ni več.

b) ADPROMISSIO

Na dolžnikovi strani sklenjena akcesorna stipulacija služi za ustanovitev poročstva (za ustanovitev poročstva so uporabljali tudi: mandat in dvoje pretorskih paktov). **Porok se zaveže poleg dolžnika, da bo plačal njegov dolg.**

Glede na glagol, uporabljen v adpromisijskih stipulacijah, pozna rimsko pravo 3 vrste poroštev:

1. *sponsio* (to so lahko sklepali le Rimljani)
 2. *fidepromissio*
 3. *fideiussio*
- } Rimljani in tujci (Justinijan je obdržal samo fidejusijo)

Iz vsake adpromisije nastane obligacija *stricti iuris*. Adpromisijski porok je po civilnem in po klasičnem pravu zavezan enako kot dolžnik. Upnik lahko toži dolžnika ali poroka → takoj, ko je sklenil litiskontestacijo z enim, postane drugi prost (Justinijan je to kasneje spremenil: kljub litiskontestaciji je U lahko tožil drugega, dokler ni bil v celoti poplačan; s 4. novelo pa je porokova obveznost postala subsidiarna – U je moral najprej tožiti D).

Med navedenimi adpromisijami so znatne razlike:

	<i>sponsio</i> in <i>fidepromissio</i>	<i>fideiussio</i>
POROŠTVO	samo za dolg, ustanovljen s stipulacijo	za vsak dolg – tudi naturalni
JAMSTVO POROKA	sponsor in fidepromisor sta zavezana tudi, če dolžnikova obljuba zanj ne ustanavlja obveznosti	fidejusijski porok jamči samo takrat, kadar dolžnik dolguje vsaj naturalno
TRAJANJE POROŠTVA	max 2 leti, konča se tudi ob porokovi smrti	časovno neomejeno in podedljivo

OBLIKE ADPROMISIJE: (ne podrobno)

1. **Sponzijsko poročstvo** (*sponsio*) se je ustanovilo s stipulacijo: »Ali obljubiš dati isto, kar je Mevij obljubil?« »Obljubim.« Porok je obljubil s svojo akcesorno stipulacijo isto, kar je pred njim obljubil dolžnik Mevij s stipulacijo. V civilni dobi so to poročstvo zelo veliko uporabljali.
2. **Fidepromisijsko poročstvo** (*fidepromissio*) se je ustanovilo z akcesorno stipulacijo: »Ali obljubiš na poštenje dati isto, kar je Mevij obljubil?« »Obljubim na poštenje.«
3. **Fidejusijsko poročstvo** (*fideiussio*) so ustanovili s stipulacijo: »Quod Maevius debet, idem fide tua esse iubes?« »Fideiubeo.« S to (najmlajšo) adpromisijo je bilo mogoče prevzeti poročstvo za katerikoli dolg

(stipulacijski ter tudi za deliktne in naturalni). To poroštvo je bilo podedljivo in ni bilo omejeno glede trajanja.

Justinijan uvede subsidiarnost poroštva: U mora najprej tožiti D, šele nato poroka. Porok, ki U-ju plača D-jev dolg, ima **beneficium cedendarum actionum** (= pravica odstopljenja tožb) → U odstopi tožbo poroku, da z njo izterja dolg od D-ja.

POROK IN DOLŽNIK

Porok se zaveže največ za toliko, kolikor dolguje glavni dolžnik – lahko pa tudi za manj ali manj strogo (npr. samo pogojno ali s pričetnim rokom, čeprav dolžnik dolguje brez omejitev). Če bi se porok zavezal za kaj drugega ali za več ali strožje, bi bila njegova obveznost v celoti neveljavna.

Če D odplača del svojega dolga, se za toliko zmanjša tudi porokova obveznost. Poveča se le, če je povečanje utemeljeno v sami terjatvi (npr. zamudne obresti). Za pogodbene obresti ali pogodbeno globo je porok odgovoren le, če je zanje izrecno prevzel poroštvo. Za pobotanje sme porok uveljavljati nasproti upnikovi terjatvi tudi terjatve, ki jih ima D zoper U.

Če preneha dolg glavnega D, preneha tudi porokova obveznost. *Capitis deminutio* dolžnika ima za posledico, da ugasneta dolžnikova in porokova obveznost. Če se združita D-jeva in porokova obveznost (npr. dedovanje), ugasne porokova obveznost *confusione*. To pa se ne zgodi, kadar je U-jeva terjatev zoper poroka pomembnejša kakor zoper D-ja (npr. če je D samo naturalno dolžan).

REGRES

Ali lahko porok, ki je plačal dolžnikov dolg, zahteva od njega povračilo – ali ima regres zoper dolžnika? Rimsko pravo ne daje splošnega odgovora. Najbolje si je porok varoval pravico regresa s tem, da si je dal odstopiti tožbo (klasično pravo: pred litiskontestacijo, Justinijanovo pravo: pred plačilom) z vsemi postranskimi pravicami vred, ki jih je U dotlej imel zoper D.

Soporok, ki je plačal ves dolg, je imel nasproti ostalim soporokom regresno pravico le, če je plačal po njihovem naročilu ali če je bilo med njimi družbeno razmerje. Zanj je bilo pomembno, da se je skliceval na pravno dobroto delitve že, ko ga je U tožil. Preden je soporok plačal, je lahko zahteval, da mu U odstopi svojo tožbo zoper D-ja oz. zoper soporoke (da mu takorekoč proda svojo terjatev).

INTERCESIJA

INTERCEDERE = stopiti vmes, posredovati

Intercesija je prevzemanje obveznosti, ki so prevzemniku materialno tuje. Eden najvažnejših primerov intercesije je poroštvo. Intercedira tisti, ki:

- se zaveže poleg dolžnika kot porok ali kot korealni sodolžnik
- zastavi svojo stvar za tuj dolg
- najame posojilo namesto dolžnika
- se zaveže z novacijo namesto dolžnika

Intercedent tako ravna v upanju, da bo pravi dolžnik tisti dolg sam plačal.

V klasični dobi so se razširile zlasti intercesije žensk. Senatov sklep **SC. VELLAEANUM** (leta 46) je prepovedal, da bi ženske prevzele poroštvo ali najemale posojila za druge. Sklep ni prepovedoval ženskam

plačevanja tujih dolgov, pač pa prevzemanje tujih obveznosti (če je prostovoljno plačala, je lahko to zahtevala nazaj z obogatitveno tožbo).

Praksa je uporabo načel iz senatovega sklepa razširila na vsako intercesijo za tuj dolg. Ženska, ki je intercedirala, ni bila niti naturalno zavezana. Če je bila tožena za izpolnitev svoje obveznosti, ji je pretor dovolil ekscipijo *SCⁱ Vellaeani* – tožnik ni mogel od nje ničesar iztožiti, bila je prosta vsake obveznosti. Pretor pa je upniku dovolil tožbo zoper pravega koristnika, za katerega je ženska intercedirala. To je storil na različne načine. ↓

VRSTE INTERCESIJE

- kumulativna:** če se je ženska zavezala poleg D kot porokinja ali kot korealna sodolžnica ali je zastavila svojo stvar za njegov dolg, je bila zavezana poleg pravega D → U pa je imel tožbo zoper D.
- privatna:** včasih je intercedentka postala edini dolžnik namesto dotedanjšega D, ki je s tem prišel iz zaveze (npr. z novacijo, litiskontestacijo) → pretor je U-ju obnovil (vzpostavil) njegovo prejšnjo tožbo zoper pravega dolžnika (*actio restitutoria*).
- tihā:** ženska se je že od začetka sama zavezala (npr. najela posojilo pri U za D-ja) v prepričanju, da bo pravi D plačal dolg (ta ni v nobenem odnosu z U-jem). Če jo je U tožil in se je intercedentka sklicevala na senatov sklep, je pretor dovolil U-ju tožbo zoper pravega D, kot če bi z njim sklenil tisti PP, ki ga je dejansko sklenil z žensko (*actio institutoria*).

Po klasičnem pravu se intercedentka ni mogla odreči tej pravni dobroti. Če je vedela za pravno dobroto in je kljub temu izpolnila svojo obveznost, ni mogla ničesar terjati nazaj. Če ni vedela, je lahko svojo dajatev zahtevala nazaj s *condictio indebiti*. Na pravno dobroto se ni mogla sklicevati, če je sama varala upnika ali, če je bil upnik v opravičljivi zmoti glede intercesije ali če je bil upnik mladoleten (*minor*), pravi dolžnik pa neplačevit.

Justinijan je v svoji zakonodaji razlikoval med intercesijo zakonske žene za svojega moža (ki je vedno nična) in med intercesijami za druge osebe. Ne glede na senatov sklep je lahko ženska intercedirala, če se je zavezala za izplačilo dote ali za oprostitev sužnja.

NOVACIJA (prenovitev)

NOVATUS = obnovitev

Novatio je pogodba, s katero stranki med njima obstoječe obligacijsko razmerje nadomestita z novim. To storita s stipulacijo (redkeje z literalnim kontraktom ali konstitutom). Stara obveznost ugasne, na njeno mesto pa stopi nova. Taka, po volji strank opravljena prenovitev povzroči, da *ipso iure* preneha prejšnja obveznost, namesto nje pa nastane nova – prenovljena. Obenem s staro obligacijo so ugasnile tudi morebitne stranske pravice (poroštvo, zastavna pravica, prednostna zastavna pravica) → če naj veljajo za novo obligacijo, jih je treba ponovno ustanoviti.

Prenovljena obligacija mora načeloma imeti isti predmet kot stara, **vsebovati pa mora nekaj novega** (npr. dodan/opuščen rok, pogoj, poroštvo, spremenjen plačilni kraj/čas).

a) med istima osebama

Opravljena prenovitev vsebuje nekaj novega lahko že v tem, da se prejšnja obveznost *bonae fidei* spremeni v stipulacijsko, ki je vedno *stricti iuris*. Primer: prodajalec in kupec spremenita terjatev na plačilo kupnine v terjatev *stricti iuris*: »Ali obljubiš dati 100 sestercev, ki mi jih dolguješ iz kupne pogodbe?« »Obljubim.«

Kadar je bila prvotna obveznost stipulacijska, je bila sprememba lahko v tem, da je bil v novi stipulaciji dodan (ali opuščen) pogoj ali rok, spremenjen plačilni kraj ali čas, dodano (opuščeno) poroštvo ipd. Če ne bi bilo ničesar novega in bi bili obe stipulaciji popolnoma enaki, bi bila druga stipulacija neuspešna in neupoštevana.

Predmet prvotne obligacije je po klasičnem pravu moral ostati nespremenjen, po Justinijanovem pravu pa so bile mogoče spremembe (npr. povečanje/zmanjšanje količine, dajatev vina namesto denarja, dajatev denarja namesto zemljišča).

Stipulatio Aquiliana (po klasičnem pravniku C. Aquiliusu Gallusu) se uporablja za prenovitev vseh med strankama obstoječih nedeliktnih terjatev. Stranka, ki lahko od druge stranke terja več, kot ji je sama dolžna, si

da od nje obljubiti to razliko z akvilijsko stipulacijo. Tako ugotovljeni presežek dolga lahko stranki ukineta z akceptilacijo, če hočeta.

b) med različma osebama

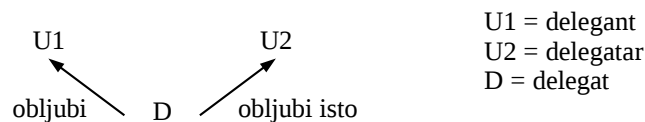
V osebnem pogledu je novacija mogoča med istima osebama (med katerima je bila stara obligacija) ali pa se ena oseba zamenja. Če pride do spremembe po volji zamenjane stranke (upnika ali dolžnika), se novacija imenuje **delegacija** (*delegatio*).

SPREMEMBA UPNIKA (*delegatio nominis*, aktivna delegacija) (nomen = terjatev)

Po naročilu dosedanjega upnika Ticija (*deleganta*) obljubi dolžnik (*delegat*) novemu upniku (*delegatarju*) s stipulacijo isto, kar je dotlej dolgoval Ticiju. Primer: »Kar si Ticiju dolžan, ali obljubiš dati to meni?« »Obljubim.« Če sta stranki sklenili tako stipulacijo v prenovitvenem namenu, je bilo dotedanje obligacijsko razmerje med starim upnikom (U1) in dolžnikom ukinjeno. Na njegovo mesto je stopilo novo obligacijsko razmerje med dolžnikom in novim upnikom (U2), ki je imelo za predmet enako dajatev. Zanj pa niso veljale morebitne prejšnje akcesorne pravice (zastavna pravica, poroštvo).

S prenovitveno stipulacijo je bilo staro obligacijsko razmerje ukinjeno tudi, če je bila nova stipulacija neveljavna (npr. ker je bila obljubljena po dolžnikovi smrti ali jo je obljubil nedorasli ali ženska brez varuhovega sodelovanja).

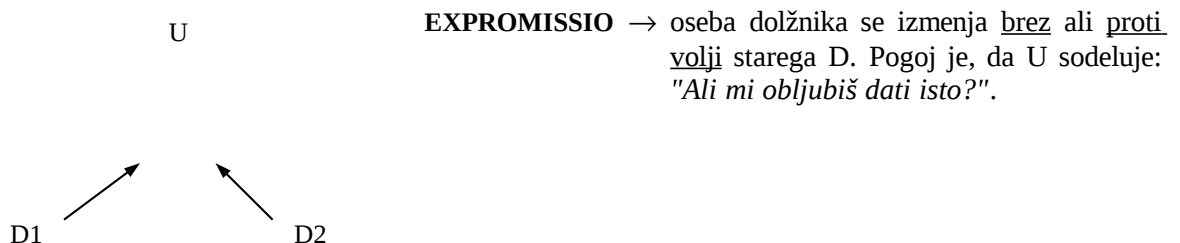
Delegatio nominis se je veliko uporabljala takrat, ko še ni bilo možno, da bi upnik s pogodbo (cesijo) odstopil svojo terjatev drugemu.

NEVELJAVNA STIPULACIJA: npr. obljubljena je bila po dolžnikovi smrti.

SPREMEMBA DOLŽNIKA (*delegatio debiti*, pasivna delegacija)

Po naročilu (prošnji) starega dolžnika (D1) obljubi novi dolžnik (D2) s stipulacijo upniku to, kar mu je dotlej dolgoval D1. Stari D1 je s tem postal prost svoje obveznosti. Ker je upnik pri tem sodeloval s svojim vprašanjem ("...spondes?" – obljubiš?), se je taka prenovitev lahko izvršila le po njegovi volji.

Možna je tudi navadna expromissio: U si je od novega D2 dal obljubiti to, kar je dolgoval stari D1. D2 se je zavezal, ne da bi ga bil D1 prosil za to.

Splošno velja, da **lahko dolžnikov dolg izpolni kdorkoli** (če je izpolnitev enakovredna) in to celo zoper dolžnikovo voljo. Ravno tako **lahko dolg vsakdo ukine s prenovitvijo**. Zadošča le soglasje med upnikom in novim dolžnikom, ki se zaveže s prenovitveno stipulacijo.

Klasično pravo: ni potreba izrecna izjava strank, da hočeta opraviti novacijo.

Justinijanovo pravo: izjava strank je potrebna, drugače velja nova obligacija poleg stare.

LITISKONTESTACIJA (pravdna pogodba o osebi sodnika in o vrsti tožbe) je nekakšna nujna prenovitev (*novatio necessaria*). Z njo se dosedanja vsebina obligacije (*dare, facere, oportere*) spremeni v *condemnari oportere*. Pri litiskontestaciji nastopi prenovitev po zakonu (→ razlika od navadne novacije), zaradi nje ne ugasnejo ne poroštva, ne zastavne pravice!

2. LITERALNI KONTRAKTI

so tisti, pri katerih se obligacija ustanovi z vpisom v posebne gospodarske knjige. Vpisi so bili pomembni kot dokazila v morebitnih pravnih. Justinijanovo pravo jih ne pozna več.

Že proti koncu republike so premožni Rimljani vodili gospodarske knjige, v katere so vpisovali prejemke (*accepta*) in izdatke (*expensa*). Če je U vpisal, da je D-ju posodil določeni denarni znesek, tak vpis ni ustanavljal obligacije, lahko pa je bil važen kot dokazilo v morebitni pravdi. D je bil dolžan zaradi posojilne pogodbe, ne zaradi vpisa. Enako je obligacija prenehala, ker je D plačal, ne zaradi izbrisa v gospodarski knjigi.

Predmet literalne obligacije je bila lahko le dajatev denarnega zneska. Obligacija je bila *stricti iuris*, enostranska in abstraktna. Možno jo je bilo iztožiti. Literalnemu kontraktu je bil lahko postavljen rok. Skleniti ga je bilo mogoče tudi med odsotnimi.

Ker so poročila o literalnih kontraktih skopa, ostane nepojasnjeno zlasti vprašanje, kako je dolžnik lahko kontroliral vpise v upnikovih gospodarskih knjigah in ali je bilo potrebno, da je ustrezne vpise vršil tudi on sam v svojih gospodarskih knjigah.

Justinijanovo pravo: ne pozna več literalnih kontraktov, pač pa po 2-h letih postane neizpodbojna zadolžnica, v kateri D izjavlja, da je U-ju dolžan določen denarni znesek. Odslej D dolguje, čeprav ni nikoli prejel omenjenega zneska.

3. REALNI KONTRAKTI

Obligacijsko razmerje med U in D nastane šele *re* (op. *RE* = v sestavljankeh: nazaj, nasproti, zopet), ko ena stranka svojo dajatev ali storitev opravi. To stori z namenom, da se obligacija ustanovi, ne pa izpolni (in da tako preneha obligacijsko razmerje). Taka dejanska sklenitev je mogoča tudi med odsotnimi.

a) MUTUUM (posojilna pogodba)

MUTUUM – vzajemnost, izposojen

je realni kontrakt, ki ustanavlja obligacijsko razmerje s tem, da U (posojevalec) prepusti D-ju določeno količino nadomestnih stvari (ponavadi denar, lahko tudi žito, olje...) v lastnino tako, da mu je D dolžan vrniti enako količino stvari iste vrste (*tantundem eiusdem generis*). Obveznost nastane v trenutku, ko U izroči posojeno stvar D-ju → ta postane lastnik stvari (lahko jih odsvoji).

Upnikova obljuba, da bo dolžniku dal posojilo, ustvarja obveznost samo takrat, kadar je potrjena s stipulacijo.

Mutuom je kontrakt *iuris gentium* (uporaba tudi za tujce) in *stricti iuris* (posojilodajalec je le upravičen; posojilodajalec je le zavezan).

POSREDNO POSOJILO IZPIT!

K bistvu posojilne pogodbe spada izročitev, zato je potrebno, da je U lastnik posojenih stvari in da jih sme odsvojiti. Vendar so Rimljani pripoznavali tudi posredno posojilo:

- a) Posojevalec A da B-ju posojilo tako, da naroči svojemu dolžniku C-ju (npr. bankirju, pri katerem ima shranjen denar), da izplača B-ju določen denarni znesek. Čeprav B ni prejel A-jevega denarja, je postal njegov dolžnik *ex mutuo*.
 - b) Za posojen velja znesek, ki bi ga moral mandatar vrniti mandantu, pa ga sporazumno z njim obdrži kot posojilo.
 - c) Posredno posojilo je tudi, kadar je po D-jevem naročilu U izplačal določen znesek drugemu D-jevemu upniku. Npr.: A naroči B-ju, da C-ju plača znesek, ki ga A dolguje C-ju. Čeprav B-jev denar nikoli ni postal A-jev, ga A dolguje B-ju iz posojila →
 - A dolguje C-ju
 - A naroči B-ju, da plača C-ju
- A zdaj dolguje B-ju
- a) **CONTRACTUS MOHATRAE:** Kot posojilo velja dogovor, po katerem U prepusti nekaj svojih stvari D-ju v lastnino, da jih D proda in nato obdrži izkupiček kot posojilo. Gospodarsko močnejši upniki so taka posojila pogosto izrabljali za oderuško izkoriščanje. Rimske pravnike zanima, kdo trpi škodo zaradi naključnega uničenja teh prepuščenih stvari pred prodajo.

casus sentit dominus – škodo trpi D (tudi za naključno uničenje stvari)

CASUS - naključje

Delna izjema: če je bil **interes** (pobuda) za sklenitev pogodbe na strani U – trpi škodo U (če pa na strani D, nosi škodo D)!

POSOJILNA POGODBA NE NASTANE:

- Stranki morata soglašati v volji, da skleneta posojilno pogodbo. Če hoče A podariti, B pa sprejme kot posojilo (ali obratno), ne nastane ne darilna, ne posojilna pogodba!
- Tudi nesoglasje glede osebe U ali D (*error in persona*) prepreči sklenitev posojilne pogodbe.
- Posojilna pogodba ne nastane, če posojevalec izroči D-ju tujo stvar.

TOŽBE

Posojilna pogodba ustanavlja enostransko obligacijo *stricti iuris*. Upnikova tožba je *condictio mutui* in se imenuje:

- ◆ **actio certae creditae pecuniae** – kadar je posojen denar
- ◆ **condictio certae rei** – kadar so posojene druge nadomestne stvari

Dolžnik je obvezan, da upniku vrne *tantundem eiusdem generis* – ravno toliko stvari enake vrste, kot jih je bil prejel. Ker s tradicijo pridobi na posojenih stvareh lastnino, sam trpi škodo, če se po naključju poškodujejo ali uničijo (generična obligacija).

Ker je mutuuum kontrakt *stricti iuris*, upnik ne more terjati več, kot je bilo posojeno. Obresti lahko terja samo, če so bile obljubljeni s posebno stipulacijo (tu ne zadošča brezoblična obljuba – *pactum*).

ZADOLŽNICA: Kot realni kontrakt se posojilna pogodba veljavno sklene brez prič in brez zadolžnice. Oboje pa je važno pri morebitni kasnejši pravdi kot dokazilo. Zato so radi sestavljali zadolžnice, v katerih so ponavadi dodajali še stipulacijsko obljubo. Po Justinijanovem pravu je zadolžnica po dveh letih postala neizpodbojna in je absolutno dokazovala, da je bilo posojilo izplačano (v zadolžnici stipulacijska klavzula ni bila več potrebna, zadoščala je navadna listinska dolžnikova izjava, da je dolžan).

SC. MACEDONIANUM ⇨ senatov sklep, ki je naročal pretorju, naj odreče tožbo upniku, ki je bil posodil denar sinu, ko je bil ta še pod očetovo oblastjo (prepovedoval je dajati posojila sinovom pod očetovo oblastjo). Sklep ustanavlja neiztožljivost samo glede denarnih posojil (ne omenja drugih stvari, npr. žito). Kdor je posodil denar sinu pod očetovo oblastjo, je z njim sicer sklenil veljavno posojilno pogodbo, samo iztožiti je ni mogel – tudi potem ne, ko je D (sin) postal *sui iuris* (svojepraven) in premoženjsko sposoben. D je imel EXC^o SC. MACEDONIANI – tožnik je bil s svojo tožbo zavrnjen. Isto ekscipijo so lahko uporabili tudi dolžnikovi sodolžniki in poroki. D je ostal U-ju naravno zavezan (če je dolg prostovoljno plačal, ga ni mogel zahtevati nazaj s *condictio indebiti*). SC. Macedonianum je hotel varovati mlade, neizkušene ljudi, ki še niso imeli svojega premoženja, pred brezvestnimi oderuhi. Kjer tako varstvo očitno ni bilo potrebno, teh določb niso uporabljali:

a) nanje se ni mogel sklicevati:

- sin, ki je imel svoje prosto imetje
- sin, če je molče pripoznal svoj dolg (npr. z delnim plačilom) potem, ko je postal svojepraven
- ne oče ne sin, če je bil oče odobril sinovo posojilo (ali ni ugovarjal, ko je zvedel zanj)

b) določb tudi niso uporabljali:

- če je bil U v opravičljivi zmoti in je imel dolžnika za svojepravnega (zlasti, če je bil glede tega prevaran)
- če je bil U *impuberes* ali *minor* (in bolj potreben varstva kot dolžnik)
- nasproti adjektivijskim tožbam

POMORSKO POSOJILO (*faenus nauticum*) daje upnik z namenom, da se nakupi blago in odpošlje po morju ali da se denar odpošlje po morju. Upnik lahko terja povračilo posojenega zneska le takrat, kadar je tovor ali denar dospel v namembni kraj. Od odhoda do konca vožnje gre ves riziko na upnikov račun. Opraviti imamo z zavarovalno pogodbo za pomorske prevoze. Obresti, ki odgovarjajo zavarovalni premiji, je dolžnik obljubil z navadnim paktom.

b) FIDUCIA

FIDUCIA – zaupanje, zanesljivost, pogodba, poroštvo

je realni kontrakt *bonae fidei*, pri katerem nastane obligacijsko razmerje s tem, da ena stranka (FIDUCIANT) prepušti drugi stranki (FIDUCIONARJU) z mancipacijo ali in iure cesijo svojo stvar v lastnino. Fiduciar se obenem zaveže, da bo stvar pod določenimi pogoji obdržal in mu jo bo pozneje vrnil.

FIDUCIANT – FIDUCIAR

končnica -nt označuje aktivno stranko (ki je upravičena), ponavadi ima direktno tožbo

Fiducijo sta stranki sklenili predvsem zato, da bi mogel fiduciar stvar uspešno varovati kot lastnik in posestnik. Upniku je fiducirana pridobitev služila v zavarovanje, da mu bo dolžnik (ki je bil ponavadi tudi fiduciant) plačal svoj dolg.

Fiduciant je imel tožbo *a^o fiduciae directa* – z njo je tožil fiduciarja, če mu ni vrnil zaupane stvari, če mu ni izročil plodov stvari ali če je stvar drugače uporabljal, kot bi jo smel. Če je bil fiduciar obsojen, ga je zadela *infamija* (zmanjšanje časti).

Fiduciar je imel tožbo *a^o fiduciae contraria* – z njo je od fiducianta iztožil morebitne potroške, ki jih je imel zaradi zaupane stvari.

Ker civilno pravo še ni poznalo posodbene, shranjevalne in zastavne pogodbe kot samostojnih kontraktov, so si pomagali tako, da je lastnik prepuštil fiduciarju svojo stvar na poštenje. Istočasno sta se stranki dogovorili, da bo pridobitelj stvar vrnil (remancipiral ali nazaj in iure cediral), ko bo namen prvotne odsvojitve izpolnjen (npr. ko bo upnikova terjatev plačana – *fiducia cum creditore contracta* ali ko bo fiducionar odsvojeno stvar že uporabil ali ko jo bo imel določeno dobo shranjeno). *Pactum fiduciae* ni bil iztožljiv, fiduciant je svojo bivšo stvar lažje nazaj priposestval.

Predklasična doba – A^o FIDUCIAE (je tožba *bonae fidei*)

Justinijanovo pravo ne pozna več fiducije kot kontrakta (od civilnih načinov prenosa lastnine pozna namreč le še tradicijo).

Zadnjikrat je fiducija omenjena v Teodozijevem kodeksu (C. Th. iz leta 395).

c) COMMODATUM (posodbena pogodba)

je realni kontrakt *bonae fidei*, ki se sklene s tem, da KOMODANT (posodnik) prepusti KOMODATARJU (izposojevalcu) določeno stvar v neodplačno rabo, komodatar pa mu to isto stvar vrne po določenem času ali po domenjenu uporabi. Predmet komodata so le nepotrošne stvari.

Komodant (*commodator*) je ponavadi lastnik stvari, ni pa nujno. Veljaven komodat lahko sklenejo tudi: užitkar, najemnik, tat. Komodant prepusti stvar komodatarju v detencijo, posestno varstvo na stvari pa obdrži oseba, ki ga je imela pred posodbeno pogodbo!

Komodat je vedno neodplačen. Če bi moral komodatar za uporabljanje stvari kaj plačati, bi bila to najemna pogodba.

Izposojeno stvar lahko komodatar tako dolgo obdrži in jo uporablja, kakor je dogovorjeno. Kadar o tem ni nič dogovorjenega velja, da lahko stvar uporablja na navaden način ali tako, kot jo uporablja komodant. Če je bila pogodbeni doba dogovorjena, komodant ne sme prej zahtevati svoje stvari nazaj. Če pa ni bila dogovorjena, odloča komodant po svoji volji. Prekoračenje časa ali drugačno uporabljanje stvari je **delikt** (*furtum usus* – tatvina za uporabo stvari) → komodant lahko zoper komodatarja naperi tožbo (*aº furti*).

PRAVNE POSLEDICE

neenak

Komodat je *contractus bilateralis inaequalis* – ponavadi je sklenjen le v komodatarjevem interesu, zato je ponavadi le on zavezan. Izposojeno stvar mora varovati in jo po domenjenu uporabi (ali ko preteče čas, ali ko komodant to zahteva) vrniti komodantu *in specie* skupaj z njenimi plodovi in prirastki (*cum omni causa*).

Kadar je bil komodat v interesu obeh strank, je bil komodatar odgovoren za tisto skrbnost, ki jo kaže v lastnih zadevah. Komodatar je moral tudi skrbeti za redno vzdrževanje izposojene stvari (npr. hrana za sužnja, krma za živino).

Klasično pravo: komodatar je odgovoren za varovanje stvari (*custodia rei*, torej tudi za naključno škodo ali uničenje – če ne gre za višjo silo).

Justinijanovo pravo: komodatar odgovarja za vsako krivdo (*omnis culpa*, naklep, velika in mala malomarnost), NE za naključje. → UTILITETNO NAČELO !

Komodant pa je odgovoren samo za naklep ali hudo malomarnost.

aº commodati directa – ima jo komodant za: vrnitev stvari, morebitnih plodov, povrnitev škode

aº commodati contraria – ima jo komodatar za: povrnitev škode, za izredne potroške (npr. zdravljenje sužnja)

Po gospodarskem namenu je komodatu zelo blizu prekarij, ki nastane s tem, da lastnik na prošnjo prepusti stvar v neodplačno rabo. Pravno pa so med njima znatne razlike.

RAZLIKE MED KOMODATOM IN PREKARIJEM:

- prekarij (do Justinijana) ni kontrakt in ne ustvarja obligacijskega razmerja med precario dansom in prekaristom (precario dans da stvar v neodplačno rabo na prošnjo)
- precario dans lahko vsak hip vzame nazaj stvar – v ta namen ima *interdictum de precario*
- prekarist ne more zahtevati nobenega povračila za morebitne potroške

- način rabe in čas prekarijskega razmerja nista določena (prekarist mora stvar vrniti takoj, ko to zahteva precario dans)
- prekarist ima proti vsem drugim osebam interdikte kot posestnik

d) DEPOSITUM (shranjevalna pogodba)

je realni kontrakt *bonae fidei*, ki se sklene s tem, da DEPONENT (položnik) prepusti DEPOZITARJU (shranitelju) neko premično stvar v neodplačno shranitev, ta pa mu jo mora *in specie* vrniti, ko to deponent zahteva ali ko mine dogovorjena doba.

Shranjevalna pogodba je neodplačna. Če bi moral deponent za shranitev kaj plačati, bi bila to *locatio conductio* (konsenzualni kontrakt – najemniška, najemna, zakupna pogodba). Ni treba, da je stvar deponentova – deponira se lahko tudi tuja (ukradena) stvar. Neveljaven depositum: če da deponent v hrambo stvar, ki je depozitarjeva lastnina. Depozitar ne sme uporabljati shranjene stvari (če bi jo uporabljal, bi zagrešil *furtum usus*), ne postane njen lastnik in ponavadi tudi ne posestnik. Stvar mora vrniti deponentu, kadar ta to zahteva.

Ker depozitar od pogodbe nima nobene koristi, je po klasičnem pravu odgovoren samo za *dolus*, po Justinijanovem pa tudi za hudo malomarnost (*culpa lata*). Stranki se lahko izrecno dogovorita, da depozitar odgovarja strožje (tudi za naključje). Ničen je dogovor, da ni odgovoren za dolozno ravnanje.

a° depositi directa (je tožba *bonae fidei*) – deponent zahteva vrnitev stvari in povračilo morebitne škode, ki je nastala po depozitarjevi krivdi.

a° depositi contraria – depozitar zahteva vrnitev škode in potroškov (tudi rednih).

Obsojenega depozitarja zadane infamija, obsojenega deponenta pa ne.

DEPOSITUM IRREGULARE ⇒ Ponavadi mora depozitar vrniti shranjeno stvar *in specie*. Stranki pa se lahko dogovorita tudi drugače: deponent (A) prepusti depozitarju (B) določeno količino nadomestnih (preštetih) stvari (npr. denar), ki jih B lahko porabi in jih vrne *tantundem eiusdem generis*. B postane lastnik stvari in trpi škodo zaradi naključnega uničenja. *Depositum irregulare* se približuje posojilni pogodbi, vendar je namen različen: A ima namen shraniti stvar, pri posojilni pogodbi pa je namen kreditiranje. Dalje: A lahko zahteva nazaj *tantundem eiusdem generis* kadar hoče, zoper A-jev zahtevke ni ne pobotanja ne pridržanja, obrestovanje se lahko ustanovi z navadnim paktom, obsojenega B zadane infamija, B ima tudi sam tožbo zoper A (*actio depositi contraria*).

DEPOSITUM MISERABILE (ni v knjigi) ⇒ depozitar odgovarja za dvojni znesek shranjene stvari

SEKVESTRACIJA ⇒ je deponiranje premične ali nepremične (?) stvari, ki jo več oseb prepusti depozitarju kot sekvestru – ta mora nato vrniti stvar tistemu, ki izpolni določen pogoj (ta zahteva od sekvestra vrnitev stvari z *actio depositi sequestraria*). Ponavadi gre za stvar, o kateri je med strankami spor ali ki je predmet stave. Tudi sodnik lahko odredi sekvestracijo.

e) PIGNUS (zastavna pogodba)

je realni kontrakt *bonae fidei* in nastane, ko zastavni upnik sprejme stvar v ročno zastavo ali ko dobi v svojo posest stvar, ki mu je bila hipotečno zastavljena. *Loči zastavno pogodbo od zastavne pravice !*

Zastavni upnik je s prepustitvijo stvari postal njen posestnik in je bil kot tak varovan z interdikti celo nasproti lastniku. Če bi lastnik vzel svojo stvar nazaj, bi zagrešil *furtum possessionis*. Zastavni upnik brez izrecnega dogovora ni smel uporabljati stvari (zagrešil bi *furtum usus*). Če je stvar prinašala plodove, jih je moral pridobivati za zastavitelja. Zase jih je lahko pridobival samo, kadar je sklenil *pactum antichreticum*, ali kolikor je pozneje veljala *antichresis tacita*.

Kot realni kontrakt je zastavna pogodba pripoznana šele v Justinijanovem pravu.

PRAVNE POSLEDICE

Pignus je v korist obeh strank (kredit, varščina), zato sta obe odgovorni za vsako krivdo (*omnis culpa*).

a° pigneraticia directa (zastavitelj) – za vrnitev stvari, ko je dolg prenehal (plačana terjatev); za povračilo morebitne škode (za katero je zast. upnik odgovoren); če je upnik zastavljeno stvar prodal, zahteva tožnik izročitev presežka.

a° pigneraticia contraria (zast. upnik) – za povrnitev potroškov; za povrnitev škode (za katero je odgovoren zastavitelj); lahko zahteva tudi drugo stvar v zastavo, če mu zastavljena stvar ne nudi zadostnega varstva (skrite napake ob zastavitvi). Če zastavitelj zastavi tujo ali upnikovo stvar – ni nastala nobena zastavna pravica! Zast. upnik je lahko s to tožbo zahteval, da mu zastavitelj prepusti neko drugo svojo stvar v zastavo.

Zastavni upnik lahko zastavljeno stvar pridrži, če ima zoper zastavitelja – dolžnika še kake druge terjatve, ki niso zavarovane z zastavno pravico.

PIGNUS IRREGULARE ⇒ zastavitev nadomestnih potrošnih stvari (predvsem denarja) – zast. upnik postane lastnik zastavljenih stvari, vrniti pa mora enako količino enakovrstnih stvari (*tantundem eiusdem generis*), ko preneha dolg, ki je bil zavarovan z zastavitvijo teh stvari (kavcije v gotovini).

f) INOMINATNI KONTRAKTI (brezimni, brez posebnega imena)

SKUPNO Z REALNIMI KONTRAKTI: obligacijsko razmerje nastane šele, ko ena stranka svojo dajatev ali storitev **že izvrši** – torej *re*. RAZLIKA OD REALNIH KONTRAKTOV: druga stranka ne vme prvi stvari, ki jo je od nje prejela, in tudi ne enake količine enakovrstnih stvari – ampak ji je zavezana za neko **drugačno dajatev ali storitev**.

SKUPINE INOMINATNIH KONTRAKTOV (Justinijan):

1. *do, ut des* ⇒ "dam, da daš" (npr. menjalna pogodba: dam ti konja, da mi daš kravo)
2. *do, ut facias* ⇒ "dam, da mi storiš" (starinarska pogodba)
3. *facio, ut des* ⇒ "storim, da mi daš"
4. *facio, ut facias* ⇒ "storim, da mi storiš" (poravnava)

DO = dati FACESSO = izvršiti RE = nazaj, nasproti, zopet (v sestavljenkah)

Če je ena stranka izpolnila, druga pa ne:

Condictio causa data, causa non secuta → s to kondikcijo je stranka, ki je izpolnila svojo obveznost, zahtevala svoje nazaj (če je bilo možno). Če to ni bilo možno, je imela **actio praescriptis verbis** → zahtevala je izpolnitev obveznosti od druge stranke.

NEKATERI INOMINATNI KONTRAKTI

1) MENJALNA POGODBA (tip: "do, ut des")

A prejme od B-ja neko stvar v lastnino in se zaveže, da bo dal B-ju neko drugo stvar v lastnino. Vsaka stranka mora napraviti drugo za lastnika izročene stvari (pri kupni in prodajni pogodbi pa ta dolžnost velja le za kupca glede kupnine). Če A izroči B-ju tujo stvar – obligacija ne nastane in B ni dolžan ničesar dati v zameno. B je lahko z *actio in factum* (*actio praescriptis verbis*) od A-ja zahteval, da mu tudi A izroči stvar. Lahko pa je B namesto tega zahteval svojo stvar nazaj s kondikcijsko tožbo.

2) STARINARSKA POGODBA (tip: "do, ut facias")

Lastnik A prepusti sopogodbniku B-ju svojo stvar v prodajo. B (starinar) ne postane lastnik stvari. Lahko jo proda ali obdrži zase, če plača določeni denarni znesek (če je stvar dražje prodal, obdrži dobiček). Dokler je stvar pri B, je odgovoren za vsako krivdo. Za naključje je odgovoren le, če je sam prosil lastnika (A), da mu prepusti stvar v prodajo. Če je ob sklenitvi pogodbe določen rok, lahko A toži, ko ta rok mine. Drugače lahko

toži po primernem roku, ali ko je B stvar prodal. Tožnik zahteva alternativno: toženec naj stvar vrne ali plača znesek, ki je bil določen ob sklenitvi pogodbe. Samo na denarni znesek se glasi tožba, če je starinar stvar prodal ali če je izjavil, da jo bo obdržal.

3) **PORAVNAVA** (tip: "facio, ut facias") 📖 IZPIT!

O poravnavi govorimo, kadar **stranki rešita neki sporni ali dvomljivi pravni položaj z medsebojnim popuščanjem**. Če ni negotovosti, popuščanje ni poravnava, ampak darilo. Poravnave tudi ni glede zadev, ki so bile pravnomočno razsojene. Ker je poravnava pogodba, jo je mogoče izpodbijati samo iz tistih razlogov, kot pogodbe nasploh: sila, strah, prevara (za zmoto je sporno). Da je postala vsebina poravnave iztožljiva, sta si stranki ponavadi obljubili njeno izpolnitev s stipulacijo. Po Justinijanovem pravu je poravnava iztožljiva z *actio praescriptis verbis* (A je izpolnil in zahteva od B-ja, da tudi on izpolni).

4) **ACTIO PRAESCRIPTIS VERBIS** (je *actio bonae fidei*)

Z njo je Justinijan omogočil iztožljivost v vseh primerih (služila je za iztoževanje raznih dotlej neiztožljivih zahtevkov). Stranka A, ki je že izpolnila svojo dajatev ali storitev, lahko s to tožbo zahteva od nasprotne stranke B, da izpolni to, za kar se je zavezala. A pa je še vedno lahko s *condictio data, causa non secuta* zahtevala od B-ja, da ji vrne njeno dajatev. Primer: z njo je precario dans lahko zahteval od prekarista svojo stvar nazaj – s tem je prekarij postal inominatni kontrakt vrste "facio, ut facias".

4. KONSENZUALNI KONTRAKTI

Pri njih nastane obligacijsko razmerje s tem, da se pogodbenika sporazumeta o bistveni vsebini pogodbe. Zadošča že samo soglasje med njima (lahko je doseženo s pismom ali po slu med odsotnima), ni treba nobene obličnosti in ni potrebno, da ena stranka vnaprej opravi svojo dajatev. Kot kontrakti *bonae fidei* so konsenzualni kontrakti dvostranski.

Kadar je stranka že izpolnila (ali vsaj ponudila izpolnitev), lahko terja od sopogodbenika, da tudi on izpolni svojo obveznost, ne more pa zahtevati nazaj svoje dajatve (drugače, kot je to pri inominatnih kontraktih).

1. <i>emptio venditio</i> (kupna in prodajna pogodba) 2. <i>locatio conductio</i> (lokacija) 3. <i>societas</i> (družbena pogodba) 4. <i>mandatum</i> (mandat)	}	– vsi so <i>bonae fidei</i> – ne zahteva se obličnost, le soglasje – vsi (razen mandata) so nujno dvostranski

EXC^o NON ADIMPLETI CONTRACTUS – ugovor neizpolnjene pogodbe

1/ EMPTIO VENDITIO (kupna in prodajna pogodba) ⇒ *bonae fidei*

Sklenjena je v trenutku, ko se kupec (K) in prodajalec (P) sporazumeta o blagu in ceni (bistveni sestavini) – nastane obojestransko obligacijsko razmerje: P je dolžan, da K-ju trajno prepusti prodani predmet, K pa je dolžan P-ju plačati kupnino v denarju.

Sklenitev te pogodbe povzroči samo nastanek dveh novih obligacij (obligacijski učinki), nima pa nobenih stvarnopравnih učinkov – lastninsko pravico je treba posebej prenesti:

- K postane lastnik kupljene stvari šele, ko mu jo P uspešno odsvoji (z mancipacijo ali tradicijo)
- P postane lastnik kupnine v hipu, ko mu jo K izroči v lastnino

Posebno določbo je uvedel Justinijan za stranki, ki sta se dogovorili, da se bo o kupni in prodajni pogodbi napravila listina. Tedaj sta namreč K in P zavezana šele, ko je listina pravilno sestavljena. Dotlej lahko vsaka

stranka brez škode odstopi od pogodbe; samo če je bila dana ara, izgubi stranka, ki razdre pogodbo, svojo ara, oz. mora prejeti ara dvojno vrniti.

EMPTOR = kupec VENDITOR = prodajalec

R A Z L I K E :

<p><u>MENJALNA POGODBA</u> - daje se ena stvar za drugo stvar - inominatni realni kontrakt</p> <p><u>NAJEMNA, ZAKUPNA, SLUŽBENA IN DELOVRŠNA POG.</u> - prepustitev stvari v uporabo oz. uporabljanje človeške delovne sile</p>	<p><u>KUPNA IN PRODAJNA POGODBA</u> - daje se denar za stvar - konsenzualni kontrakt</p> <p>- trajna odsvojitve stvari</p>
---	--

B I S T V E N E S E S T A V I N E

1) B L A G O

Predmet kupne pogodbe je lahko **vsaka gospodarska dobrina**, ki je **v pravnem prometu in je odsvojljiva** (*res in commercio* – premičnine in nepremičnine; odsvojljive pravice). Če je predmet pogodbe neka obstoječa stvar, mora v resnici obstajati ob sklenitvi pogodbe, drugače je nična (npr. pogodbenika ne vesta, da je hišo prejšnji dan uničil požar).

Mogoča je prodaja bodočih stvari (npr. donos prihodnje žetve; olje iz oliv, ki še rastejo na drevju). Pri tem je včasih pogodba sklenjena vsaj pod tihim pogojem, da bodo plodovi nastali. Če plodovi nastanejo, pogodba velja, ne glede na to, kakšni so in koliko jih je. Če ne nastanejo (brez prodajalčeve krivde), pogodba ne velja, ker se pogoj ni izpolnil (pri prodajalčevi krivdi pa odgovarja kupcu za interes). Tak nakup imenujemo **emptio rei speratae** (nakup in prodaja pričakovane stvari). Razlikujemo ga od **emptio spei** (pogodba na srečo). Primer: A od ribičev kupi dnevni ulov. Ta pogodba je brezpogojna, njen predmet je upanje, da se bodo ribe ujele. Kupec mora plačati kupnino tudi takrat, kadar za to ne bo ničesar dobil.

Predmet pogodbe je lahko:

- posamezna stvar ali celotno premoženje
- odsvojljive pravice, terjatve
- izvrševanje užitka
- bodoče zemljiške ali osebne služnosti (ki jih P ustanovi K-ju)
- prodaja dediščine po že umrlem zapustniku (nična je pog. glede dediščine po še živi osebi, ali po osebi, ki je sploh ni!)
- stvar, ki ni prodajalčeva (zastavni upnik)

Predmet pogodbe ne more biti:

- stvar, ki je že kupčeva (če je K svojo stvar kupil iz nevednosti, lahko zahteva nazaj kupnino)
- stvar, ki jo po kaki pravni normi ni dovoljeno odsvojiti ali pridobiti (npr. mož ne sme prodati dotalnega zemljišča brez ženinenga dovoljenja; varuh ne sme kupiti varovančevih stvari; nihče ne sme kupiti pobeglega sužnja)

2) K U P N I N A mora biti:

- **dogovorjena v denarju** (poleg denarnega zneska je lahko obljubljena še kakšna drugačna dajatev ali storitev).

- **določena** ali vsaj **določljiva**. Neveljavna je pogodba, po kateri je določitev cene prepuščena samo enemu pogodbeniku. Lahko pa ceno določi 3. oseba (če ta noče ali ne more določiti cene, ni pogodbe). Zadošča, da je kupnina objektivno določena, čeprav morda enemu sopogodbeniku ob sklenitvi pog. ni znana.
- **resnična** (da jo je mogoče imeti za resno mišljeno dajatev). Če je samo navidezna, je pog. kot simuliran PP nična. Ali je morda veljavna kot darilo, se presoja po normah, ki veljajo za darilno pogodbo.
- **primerna** (presoja se resnična vrednost stvari ob sklepanju pogodbe).

LAESIO ENORMIS: 🚩 IZPIT!

Dioklecijan je leta 301 objavil obširni edikt, v katerem je pod strogimi kaznimi predpisal maksimalne cene za najrazličnejše stvari in storitve. Določil je tudi, da je P, ki je svojo stvar (zemljišče) prodal izpod polovične vrednosti, lahko zahteval od K-ja vrnitev te stvari, obenem mu je moral vrniti prejeta kupnino → **laesio enormis** (izpodbijanje zaradi nadpolovičnega prikrajšanja). K je lahko obdržal kupljeno stvar, če je P-ju doplačal toliko, za kolikor je bila kupnina manjša od resnične vrednosti stvari.

3) SOGLASJE

Med K in P nastane obligacijsko razmerje v trenutku, ko se sporazumeta o blagu in ceni. Soglasje lahko izrazita izrečno ali molče. Do soglasja ponavadi pride med navzočima strankama, lahko pa tudi med odsotnima (sel, pismo). Soglasje je možno tudi med gluhimi in nemimi. Za to pogodbo ni treba ne priči ne listin (je pravni lik *iuris gentium*).

Ponavadi je soglasje brez omejitev, lahko pa je omejeno s pogojem ali rokom. Kupna pogodba, ki je sklenjena pod odločilnim pogojem, je samo sklenjena (*emptio contracta*), ni pa še perfektna (*emptio perfecta*). Perfektna postane, ko se pogoj izpolni. Če takrat prodane stvari ni več, pogodba ne velja! Naključno uničenje pogojno prodane stvari trpi P, njeno poslabšanje pa K.

Pogodba je perfektna, ko sta znana količina in cena ter ni ne roka, ne pogoja. Praktično: ko je P odtehtal/preštel blago za K-ja (takrat je nevarnost za naključno uničenje prešla na K).

Nekatere **pogoje** so pri kupni in prodajni pogodbi dodajali kot posebne pakete → **PACTA ADIECTA** so dogovori, sklenjeni hkrati z neko pogodbo (štejejo kot njena sestavina) in so zato **iztožljivi** s tisto tožbo kontrakta, pri kateri so ti pakti nastali. Pacta adiecta so:

- a) *pactum displicentiae* (kup na poskušnjo) ⇒ daje pravico kupcu, da razdre pogodbo, če v dogovorjenem roku izjavi, da mu stvar ni všeč.
- b) *lex commissoria* (razdorni dogovor) ⇒ P lahko razdre pogodbo, če mu K ne plača kupnine. To je izjema, saj načeloma velja, da nobena stranka ne more sama razdreti pogodbe.
- c) *in diem addictio* (dogovor boljšega kupca) ⇒ P lahko razdre pogodbo, če se v določenem času pojavi boljši K.

🚩 IZPIT: Dvojni pomen *lex commissoria*! (kaj je in dvojni pomen)

Odgovor:

- 1) obligacije – razdorni dogovor (P lahko razdre pogodbo, če mu K ne plača kupnine)
- 2) stvarno pravo – pri zastavni pravici (stvarna pravica na tuji stvari): zast. upnik je smel zastavljeno stvar obdržati zase namesto plačila, če dolžnik ni pravočasno plačal svojega dolga. Kasneje so *lex commissoria* prepovedali zaradi oderuštva.

PRAVNE POSLEDICE

Ko je med strankama prišlo do popolnega soglasja, sta obe vezani po sklenjeni pogodbi. Svojo obveznost mora vsaka stranka izpolniti z vso skrbnostjo in je drugi odgovorna za vsako krivdo (*omnis culpa*).

A° VENDITI → ima prodajalec (vendedor) obe tožbi sta *bonae fidei*
 A° EMPTI → ima kupec (emptor)

res nec Mancipi – stvar prodajalec izroči kupcu
res Mancipi – stvar prodajalec kupcu Mancipira ali in iure cedira

Vendar P ne jamči za to, da K postane lastnik. Pogodba je veljavna tudi, kadar K ne pridobi lastninske pravice na kupljeni stvari. Zadošča, da P omogoči K-ju mirno posest in uživanje stvari – to je važno, kadar P ni lastnik, ampak le pošten posestnik stvari.

Dokler je prodana stvar še v posesti P, ta odgovarja K-ju za vsako krivdo (NE za naključje!). Odkar je namreč pogodba perfektna, trpi škodo zaradi naključnega poškodovanja ali uničenja K (čeprav mu jo P še ni izročil!). K mora P-ju plačati kupnino, ne da bi za to od njega kaj pridobil (naključno uničenje stvari). To izraža pravilo PERICULUM EST EMPTORIS PERFECTA EMPTIONE → **nevarnost je kupčeva, odkar je kupna pogodba perfektna.**

K ima **eksepcijo zaradi še ne izročene blaga** (EXC° MERCIS NONDUM TRADITAE), kadar ga P terja za plačilo kupnine, blaga pa K-ju še ni izročil. Kasneje so eksepcijo dovoljevali tudi P-ju, če je K od njega zahteval izročitev stvari, ne da bi zanjo ponudil kupnino.

P jamči K-ju tudi, da prodana stvar nima pravnih in stvarnih napak.

N A P A K E P R O D A N E S T V A R I

a) PRAVNE NAPAKE

Če je P v dobri veri prodal tujo stvar: K ni mogel samo zaradi tega od njega ničesar zahtevati. Drugačen položaj je nastal, če je zoper K-ja, ki mu je P prodal tujo stvar, nastopil lastnik stvari (3. oseba), ki je K-ju stvar odvzel – **evinciral** (EVIKCIJA = odvzem stvari) ali pa ga z obsodbo v reivindikacijski tožbi prisilil, da mu je plačal vrednost stvari (lahko zelo visoko ocenjeno). K-ju je bila stvar *evincirana* (odvzeta) tudi, kadar je lastnik nastopil zoper K kot užitek ali zast. upnik in mu s tem preprečil, da kupljene stvari ni mogel več posedovati in uporabljati.

ZAKONIK XII. PLOŠČ: P, ki je prodal *res Mancipi* in jo odsvojil K-ju z Mancipacijo, je bil K-ju odgovoren, da mu stvar ni bila *evincirana*. Če je lastnik zoper K-ja naperil lastninsko tožbo (*rei vindicatio*), je moral K o tem obvestiti P-ja in ga obenem pozvati, naj vstopi v pravdo. P je vstopil kot K-jev pravdni zastopnik (*procurator*) – obsodba in izvršba sta šla zoper P-ja. Včasih je K sam ostal kot toženec in mu je P samo pomagal kot stranski intervenient. Če P ni ustregel K-jevemu pozivu (naj vstopi v pravdo) ali če je bil navkljub P-jevemu nastopanju v pravdi K (toženec) obsojen, je K lahko s posebno tožbo (A° AUCTORITATIS) zahteval od P-ja, da mu plača dvojno kupnino. Ker Justinijanovo pravo ni ohranilo Mancipacije, tudi te tožbe nima več.

Kadar P in K nista uporabila Mancipacije, si je K pri dragocenejših stvareh (npr. svilena obleka, biseri, nakit) dal s stipulacijo obljubiti od P-ja, da sme od njega zahtevati dvojno kupnino, če bo K-ju stvar *evincirana*; pri manj važnih stvareh pa si je dal K obljubiti povračilo samo enkratne kupnine. Po ediktu dveh korulskih edilov je K lahko z *a° empti* prisilil P-ja, da je sklenil tako stipulacijo. Kasneje so klasični juristi pripoznali K-ju pravico, da po načelih dobre vere in poštenja toži P z *a° empti*, da mu povrne interes, ki ga ima K na tem, da bi obdržal stvar v mirni posesti. Z *a° empti* je K lahko tožil P-ja tudi, ko je stvar sicer obdržal, toda le zato, ker jo je pridobil odplačno ali neodplačno od druge osebe (ne od P).

Če je P vede prodal tujo stvar: K pa je mislil, da je stvar last P, lahko K takoj naperi tožbo *a° empti* zoper P, ne da bi sploh prišlo do evikcije. S tožbo zahteva, da mu P povrne interes, ki ga ima K na tem, da bi postal lastnik stvari.

b) STVARNE NAPAKE

ZAKONIK XII. PLOŠČ: če je P navedel večjo površino zemljišča kot je dejanska, in z mancipacijo odsvojil K-ju to zemljišče, je K lahko s tožbo *a° de modo agri* zahteval od njega plačilo dvojne vrednosti primankljajaja. Justinijan te tožbe ni obdržal.

skrite napake: npr. suženj je srčni bolnik, slab kuhar...

očitne napake: npr. suženj šepa

KLASIČNO PRAVO: K je lahko z *A° EMPTI* zahteval od P plačilo odškodnine, če stvar ni imela lastnosti, ki jih je P ob mancipaciji izrecno zagotavljal. Isto je veljalo, če je stvar imela napake, za katere je P vedel in jih je zamolčal. P je bil odgovoren tudi za vsa zagotovila, s katerimi je K-ja nalašč spravil v zmoto (po načelu dobre vere in poštenja). Včasih je P še s stipulacijo zagotovil K-ju, da stvar nima določenih napak.

Z ediktom kurulskih edilov so bile ustanovljene posebne določbe glede prodajnih pogodb sužnjev in domače živine. P je moral nekatere napake za te stvari javno napovedati (npr. bolezn, suženj se rad pretepa ali pobegne). Napovedati je bilo treba tudi, ali obremenjuje sužnja noksalna odgovornost za kakšno deliktno ravnanje. Za nenapovedane (in neočitne) napake je moral P s stipulacijo prevzeti jamstvo. Pozneje to ni bilo potrebno – P je bil odgovoren za napake stvari ne glede na to, ali jih je poznal ali ne. Kupec je imel na izbiro dve tožbi zoper P-ja:

- 1) *A° REDHIBITORIA* – naperil jo je lahko v 6 mes zaradi napak, ki so se pokazale po izročitvi stvari in je zahteval razdor pogodbe (vsak je dobil svojo stvar nazaj).
- 2) *A° QUANTI MINORIS* – naperil jo je v 1 letu, zahteval zmanjšanje kupnine zaradi napak stvari.

Justinijan je razširil obe tožbi na vse kupne in prodajne pogodbe. S tem so v ediktu naštetih napake izgubile svoj pomen. P je bil še naprej odgovoren za pomanjkljivosti prodane stvari, ki so bile v nasprotju z njegovimi (čeprav brezobličnimi) zagotovili. K je imel zoper P-ja *a° empti*. Zaradi nenapovedanih napak je imel *a° redhibitoria* in tožbo za zmanjšanje kupnine.

KUPNE POGODBE GLEDE PRAVIC

Predmet kupne pogodbe so lahko tudi pravice - te lahko ob sklenitvi pogodbe že obstajajo ali pa jih je treba še ustanoviti.

- Z *a° empti* K toži P-ja, da mu prepusti obstoječo pravico ali da mu ustanovi novo.
- Z *a° venditi* P toži K-ja za plačilo kupnine.
- Prodana terjatev – P jamči, da terjatev obstaja. Brez izrecnega dogovora ne jamči za plačevitost dolžnika. Če je bila prodana stvarna pravica, jamči P samo za *evikcijo*.

2/ LOCATIO CONDUCTIO (najemna, delovna, podjetniška)

Kupni in prodajni pogodbi je najbližja *locatio conductio*, ki je tudi nujno dvostranska pogodba. A se zaveže, da plača sopogodbenu B-ju določen denarni znesek, B pa se zaveže, da A-ju začasno prepusti v uporabo določeno stvar, ali svojo delovno silo ali pa da bo za A-ja opravil neko delo. *Locatio conductio* tako združuje troje modernih pogodb:

1. *locatio conductio rei* – **najemna in zakupna pogodba**
2. *locatio conductio operarum* – **delovna pogodba** (ali službena)
3. *locatio conductio operis* – **podjetniška pogodba** (ali pogodba o delu ali delovršna pogodba)

↑
(za izpit zadostuje en izraz)

En pogodbenik se imenuje *locator* (ima tožbo *a° locati*), drugi je *conductor* (ima tožbo *a° conducti*). Obe stranki sta si medsebojno odgovorni za vsako krivdo (*omnis culpa*).

1. *Locatio conductio rei* (najemna in zakupna pogodba)

Najemna pogodba se sklene s tem, da se najemodajalec (*locator*) zaveže, da prepusti najemniku (*conductor*) določeno stvar v rabo, najemnik pa, da bo najemodajalcu plačal najemnino in mu pozneje vrnil to stvar.

PREDMET NAJEMNE POGODBE: uporabljanje stvari (npr. stanovanje)

PREDMET ZAKUPNE POGODBE: prepustitev plodonosne stvari (zakupnik pridobiva plodove)

Rimsko pravo načeloma ne razlikuje med najemno in zakupno pogodbo. Vse o najemni pogodbi velja tudi za zakupno, če ni izrecno določeno drugače.

Najemna pogodba je sklenjena takoj, ko se stranki sporazumeta o predmetu pogodbe in najemnini. Predmet pogodbe je lahko premična ali nepremična stvar – mora pa biti nepotrošna (potrošna je lahko le, kadar naj se uporablja kot nepotrošna, npr. steklenica vina za razstavo). Izmed pravic lahko užitek prepusti v najem izvrševanje svojega užitka.

Ni nujno, da je najemodajalec lastnik stvari (npr. stanovanjski najemnik odda del stanovanja v podnajem).

Najemodajalec mora najemniku omogočiti, da lahko stvar uporablja kot je dogovorjeno; zakupniku mora omogočiti tudi pridobivanje plodov. Med najemno dobo grede na najemodajalčev račun: vsi potroški za najeto stvar, davki in druge dajatve. Najemnik uveljavlja svoje zahteve zoper najemodajalca z *a° conducti*.

locator (ima *a° locati*): najemodajalec, zakupodajalec

LOCARE = postaviti

conductor (ima *a° conducti*): najemnik, zakupnik

CONDUCTERE = odvesti

Najemnik mora z najeto stvarjo ravnati kot *bonus pater familias* in je odgovoren tudi za majhno malomarnost (*culpa levis*). Stvari ne sme poslabšati in ne spreminjati njene substance. Zakupnik mora zakupno zemljišče obdelovati. Ko mine pogodbeni doba, mora najemnik stvar vrniti najemodajalcu.

- Zakup je podoben užitku (če imata oba pravico do uporabljanja stvari in pridobivanja plodov). Razlika: zakup je obligacijska pravica, užitek pa stvarna pravica
- Najemnik plačuje **najemnino** (denar), zakupnik **zakupnino** (lahko: 1. določena količina ali 2. določen delež pridelkov – DELNI ZAKUP). Oboje se plačuje za nazaj, če ni drugače dogovorjeno. Kadar najemnik brez svoje krivde ne more uporabljati najete stvari, se najemnina sorazmerno zniža. Zakupnik lahko zahteva znižanje zakupnine, kadar je bil donos zakupnega zemljišča zaradi elementarnih dogodkov zelo zmanjšan, v naslednjih ugodnih letih pa lahko zakupodajalec zahteva, da se prejšnje znižanje zakupnine poročuna. Delni zakupnik ne more zahtevati takega znižanja.
- Za plačilo najemnine ima najemodajalec **zastavno pravico na najemnikovih stvareh**, ki jih je ta prinesel v stanovanje, zakupodajalec pa na pridelku z zakupnega zemljišča.
- Najemnik in zakupnik **nimata posestnih interdiktov** (sta samo imetnika). Zakupnik pridobiva lastninsko pravico na plodovih s tem, da jih vzame v posest s tihim privoljenjem zakupodajalca.

Najemna pogodba je bila lahko sklenjena za nedoločen ali določen čas (zemljiške zakupe so ponavadi sklepali za 5 let). Če je zakupnik po preteku zakupne dobe ostal še naprej na zemljišču, ne da bi zakupodajalec

ugovarjal, se je zakup s tem molče podaljšal za eno leto. Pri najemu hiše je tako podaljšanje ponavadi veljalo za krajšo dobo.

PRENEHANJE POGODBE

a) Odpoved pogodbe: preden je minila najemna pogodba, je lahko vsaka stranka iz važnega razloga odpovedala pogodbo:

– najemodajalec: če je stvar sam potreboval, če je bilo potrebno stvar popraviti, če najemnik 2 leti zapored ni plačal najemnine

– najemnik: če najemodajalec ni hotel popraviti pomanjkljivosti stvari

Odpoved je morala biti ob primernem času (pri zakupni pogodbi ne pred žetvijo). Najemno pogodbo, ki je bila sklenjena za nedoločen čas, je lahko vsaka stranka razdrla, kadar je hotela.

b) Uničena stvar: če je bila stvar uničena brez krivde strank, ni mogla nobena zahtevati od druge odškodnine. Če pa je uničenje zakrivila ena stranka, je morala drugi povrniti interes.

PRODAJA STVARI

Če je najemodajalec prodal v najem dano stvar, preden je minila najemna doba, pridobitelj (kupec, užitek) ni bil vezan nasproti najemniku po prodajalčevi najemni pogodbi, ampak je najemniku lahko takoj odvezel stvar. Najemnik je nato od najemodajalca zahteval odškodnino, ker ni izpolnil pogodbe. Da se najemodajalec temu izogne, si je dal ob sklenitvi prodajne pogodbe obljubiti od kupca (*pactum adiectum*), da bo smel najemnik do konca pogodbene dobe stanovati v najeti hiši ali da bo zakupnik dotlej obdržal zemljišče v zakupu. Če bi kupec navkljub temu dogovoru pregnal najemnika, bi najemnik z *a° conducti* tožil najemodajalca, ta pa bi nato z *a° venditi* tožil kupca zaradi kršitve kupne in prodajne pogodbe. Zaradi morebitnih poškodb stvari je lahko kupec terjal odškodnino le od prodajalca z *a° empti*, prodajalec pa jo je nato z *a° locati* iztožil od najemnika.

RAZLIKE MED ZAKUPOM IN UŽITKOM

U Ž I T K A R	Z A K U P N I K
– ima stvarno pravico (varovana zoper vsakogar)	– ima obligacijsko pravico (nasproti zakupodajalcu)
– plodove pridobiva neodvisno od lastnikove volje s percepcijo in deloma z ločitvijo	– plodove pridobiva z zakupodajalčevim (tihim) soglasjem
– prodaja služeečega zemljišča ne vpliva na užitek položaj	– prodaja zakupljenega zemljišča: kupec lahko prežene zakupnika

2. *Locatio conductio operarum* (delovna pogodba ali službena) → manj pomembna

Delovna pogodba je sklenjena, ko se delodajalec (*conductor*) in delavec (*locator*) sporazumeta o tem, da bo delavec prepustil delodajalcu uporabljanje svoje delovne sile (ponavadi: težaška in nižja dela), od njega pa bo prejel plačilo v denarju. Locator mora delati, kot je dogovorjeno. Odgovoren je za vsako krivdo (tudi za škodo, ki jo je povzročil, ker je nevešč).

Zaradi velikega števila sužnjevev in osvobodencev so imele te pogodbe v Rimu razmeroma majhen pomen. Ker so opravila zdravnikov, odvetnikov, učiteljev ipd. pojmovali kot izvrševanje mandatne pogodbe, so ostala predmet delovnih pogodb samo težaška in nižja dela.

3. *Locatio conductio operis* (pogodba o delu ali delovršna ali podjetniška)

Pogodba o delu je sklenjena, ko se naročnik (*locator*) in podjetnik (*conductor*) dogovorita, da bo podjetnik napravil za naročnika neko delo, ta pa mu bo za to delo plačal določeno nagrado. Tu gre za gospodarski uspeh, za dokončanje dela (pri delovni pogodbi: za uporabljanje delovne sile), npr. postavitev hiše, prevoz blaga.

locator (ima *a° locati*): naročnik

conductor (ima *a° conducti*): podjetnik

Klasiki podrobneje razmejujejo pogodbo o delu od kupne pogodbe. Obveljalo je Sabinovo mnenje: za kupno pogodbo gre, kadar podjetnik priskrbi celotno gradivo, naročnik pa dá samo denar. Če pa podjetnik zgradi hišo iz svojega gradiva, je to pogodba o delu, kajti naročnik dá stavbišče.

Podjetnik mora prevzeto delo izvršiti, kakor je bilo dogovorjeno in ga mora naročniku pravočasno dobaviti. Delo mora opraviti sam, kadar je delo odvisno od njegovih osebnih sposobnosti in lastnosti (npr. izdelava umetnine), drugače pa ima lahko pomočnike, za katere jamči neomejeno. Če lahko dá delo drugemu podjetniku kot namestniku (npr. tesarska dela pri gradnji hiše), je naročniku odgovoren za skrbnost pri izbiri → *culpa in eligendo*.

Podjetnik je **odgovoren za vsako krivdo** (tudi za nespretnost). Glede gradiva, ki ga je dobavil naročnik, jamčita zaplatnik in pralec perila za varovanje stvari – odgovarjata celo za naključno uničenje, če ga ni povzročila višja sila. Če je bilo delo končano in še pred izročitvijo uničeno, je načeloma trpel škodo podjetnik. Vendar je trpel škodo zaradi uničenja naročnik, če je nastala zaradi: elementarnih dogodkov (npr. potres je porušil zgrajeni del hiše) ali zato, ker je naročnik dobavil slabo gradivo ali ker se je podjetnik po pogodbi moral držati naročnikovih navodil ali ker je bil naročnik v sprejemni zamudi. Podjetnik se reši odgovornosti (se *ekskulpira*), če dokaže, da se je moral držati navodil naročnika ali če je bil naročnikov material slab. Podjetnik **ne odgovarja za višjo silo**.

Če je dobavljeno delo imelo napake, je lahko naročnik od podjetnika zahteval, da jih v primernem roku popravi. Če podjetnik tega ni hotel storiti, je naročnik lahko odstopil od pogodbe ali znižal nagrado. Svoje zahtevke je naročnik uveljavljal z *a° locati*.

Naročnik je moral dobavljeno blago prevzeti ali odobriti. Morebitne napake je moral v primernem roku grajati; pozneje je lahko grajal le tiste napake, ki jih ob prevzemu ni mogel opaziti. Za dokončano delo je moral podjetniku plačati dogovorjeno nagrado. Plačati jo je moral tudi takrat, kadar je neupravičeno odstopil od pogodbe. Podjetnik ima zoper naročnika *a° conducti*.

IZPIT!

LOCATIO CONDUCTIO OPERIS IRREGULARIS ⇒ je podjetniška pogodba, pri kateri **postane podjetnik lastnik naročnikovega materiala** (in odgovarja za naključno uničenje), ki ga lahko porabi zase (npr. zlato za prstan), obenem pa je dolžan opraviti delo iz enakovrednega materiala (drugo zlato).

Podjetnik mora ponavadi delo opraviti iz naročnikovega gradiva. Stranki pa se lahko drugače dogovorita: naročnik prepusti zlatarju svoje zlato, da mu napravi prstan. Hkrati mu dovoli, da lahko to zlato porabi zase, prstan pa izdela iz drugega enakovrednega zlata. Tako podjetnik postane lastnik gradiva in odgovarja za njegovo naključno uničenje. V občem pravu so tako podjetniško pogodbo imenovali *locatio conductio operis irregularis*. Podobne pogodbe so bile pogoste v pomorskem prometu. Lastnik ladje, ki je prevzel prevoz nadomestnih stvari (žito, olje), se je zavezal, da bo na namembnem kraju izročil naročniku enako količino enakovrstnih stvari (*tantumdem eiusdem generis*).

Lex Rhodia de iactu ⇒ Iz pomorskega prava otoka Rodu je v rimsko pravo prešla določba o porazdelitvi škode, nastale med pomorsko vožnjo. Če so ladjo, ki je zašla v stisko, rešili iz grozeče nevarnosti s tem, da so **del ladijskega tovora pometali v morje**, je smel lastnik tega tovora z *a° locati* zahtevati od kapitana ladje sorazmerno povračilo škode. Kapitan je moral škodo porazdeliti tako, da so jo sorazmerno trpeli lastnik ladje in lastniki tovora. Zoper njih je kapitan imel tožbo iz prevozne pogodbe (*a° conducti*). Poleg tega je lahko zadržal rešeni tovor, dokler lastniki niso prispevali svojih deležev k nastali škodi.

3/ SOCIETAS (družbena pogodba)

Družbena pogodba je konsenzualni kontrakt, s katerim se dvoje ali več ljudi zaveže, da bodo združili svoje delo ali premoženje ali oboje, da bi s tem dosegli neko gospodarsko korist. Societas je kontrakt *bonae fidei*, ki povezuje med seboj vse družbenike (*socii*) – vsem daje pravice in vsi so zavezani.

Razlika od kvazikontraktne naključne skupnosti: v societas so odnosi med družbeniki urejeni s pogodbo.

Razlika od korporacije: societas ni pravna oseba (so posamezniki).

KORPORACIJA (knjiga str. 112) ⇒ je družba fizičnih oseb, ki so njeni člani. Skupnost članov je nov pravni subjekt, ki ima lahko svoje premoženje. Za njeno ustanovitev so potrebni vsaj 3-je člani (*societas*: min 2). Ko je ustanovljena, traja dokler ima vsaj enega člana (ostane ista, tudi če se člani menjajo). Korporacije: javne, zasebne. Korporacija neha obstajati, kadar sama tako sklene ali ko nima več nobenega člana ali če jo oblastvo razpusti. Ima svoje premoženje in organe, ki zanjo poslujejo in nastopajo v pravdi. Stvari, ki so lastnina korporacije, niso ne v lastnini ne v solastnini njenih članov. Samo korporacija lahko toži in je tožena (ne pa posamezni člani). Ker člani niso solastniki korporacijskega premoženja, ne morejo ob svojem izstopu zahtevati nobenega izplačila deleža. Člani ne morejo nikoli zahtevati, da naj vi se korporacijsko imetje razdelilo med njih.

Pravni položaj **zasebne korporacije** osvetlimo, če jo primerjamo z družbo (*societas*), ki po rim. pravu ni pravna oseba (knjiga str. 115, op. 18):

- obe štejeta več članov, toda družba je tako odvisna od članov (ki so jo ustanovili), da vedno preneha, če eden umre ali izstopi.
- družba kot taka nima nobenega premoženja – vse premoženje je ali v solastnini družbenikov, ki imajo na njej določene miselne deleže, ali pa je last posameznih članov. Zato so lahko le družbeniki (ne pa družba) toženi zaradi dolgov in lahko tožijo zaradi terjatev.
- ko se družba razide, se skupno premoženje razdeli med družbenike.

 IZPIT: Razlika societas – korporacija! ↓

	SOCIETAS	KORPORACIJA (zasebna)
USTANOVITEV:	min 2 osebi	min 3 osebe
PRENEHANJE:	če en član umre ali izstopi	ko ni več nobenega člana (min 1 član, člani se lahko menjajo)
PREMOŽENJE:	svojega <u>nima</u> (premoženje je v solastnini družbenikov ali v lasti posameznika)	lahko ima svoje premoženje
RAZDELITEV PREMOŽENJA:	ko preneha obstajati, se premoženje <u>razdeli</u> med družbenike	premoženje se <u>ne razdeli</u> med člane
TOŽBE:	družba <u>ne more</u> tožiti in biti tožena	samo korporacija lahko toži in je tožena (ne člani)
PRAVNA OSEBA:	NE	DA

VRSTE DRUŽB

- a) **Societas omnium bonorum** (splošna skupnost vseh dobrin – vesoljna družba): članom je s sklenitvijo pog. postalo skupno vse, kar so takrat imeli. Obenem so se zavezali, da jim bo skupno tudi vse, kar bo kdo izmed njih pozneje pridobil – z delom ali po sreči (npr. dediščino, darilo, volilo). Solastnina je nastala že s samo sklenitvijo pogodbe → **TRADITIO TACITA** (tiha tradicija) in obsega celotno premoženje (aktivno,

pasivno – lahko tudi dolgove). Samo obveznosti, ki so izvirale iz deliktov, niso bile skupne. Te družbe so bile ponavadi le med najožjimi sorodniki in svojci.

- b) **Societas quaestus:** pridobitna družba, njeno premoženje družbeniki pridobijo samo z delom po sklenitvi pogodbe (sem ne spada tisto, ker je dobljeno po sreči).
- c) **Societas negotiationis:** z njo so se družbeniki povezali za izvrševanje trgovine ali obrti. Skupno premoženje (in tudi dolgovi) služi za opravljanje dol. dejavnosti. Take družbe so ustanavljali bankirji, prodajalci sužnjev, delavci, ki so prevzemali žetvena dela.
- d) **Societas unius rei:** najožja, med družbeniki ustanavlja gospodarsko sodelovanje za določen namen (npr. nakup dragega orodja).

DRUŽBENA POGODBA

Družbeno pogodbo lahko sklenejo družbeniki brezoblično, s samim soglasjem o njeni vsebini – potrebno je le, da imajo stranke namen ustanoviti družbo. V praksi so ponavadi sestavili pogodbeno listino. Ob sklenitvi pogodbe ni bila potrebna navzočnost vseh strank (strankino izjavo je lahko prenesel sel).

Pogodba je lahko omejena s pričetnim ali končnim rokom (v Justinijanovem pravu tudi s pogojem).

Družbenik mora prispevati za družbene namene to, za kar se je zavezal s pogodbo. Včasih je dolžan prispevati premoženje (denar, stvari, terjatve), včasih delo, včasih oboje. Stvari, ki jih prispeva, prepušča sodružbenikom:

- v solastnino (*quoad sortem*) → naključno uničenje trpijo vsi družbeniki
- samo za rabo (*quoad usum*) → naključno uničenje trpi samo lastnik

Pri večini družb nastane solastnina, možne pa so tudi družbe brez solastnine. Kadar posamezni družbenik za družbo ničesar ne prispeva, je zanj udeležba pri družbi kot darilo (*donatio*) drugih družbenikov njemu.

Če ima družbenik v družbenih zadevah kak dobiček ali korist, mora to deliti z družbeniki. Enako so drugi družbeniki dolžni, da z njim delijo izgubo in da mu prispevajo k potroškom, ki jih je imel v družbenih zadevah (*communicatio lucri et damni*).

Če družbena pogodba ne določa drugače, so deleži posameznih družbenikov enaki pri dobičku in izgubi, ne glede na to, kolikšni so njihovi prispevki. Mogoč je tudi dogovor, da nekateri družbeniki niso udeleženi pri izgubi. Nična pa je pogodba, pri kateri bi bil posamezni družbenik deležen samo izgube, ne pa tudi dobička (taka družba je: *societas leonina*).

COMMUNICATIO LUCRI ET DAMNI ⇔ družbeniki si delijo dobiček in izgubo

SOCIETAS LEONINA (levja družba) ⇔ ni bila dopustna – nična je bila pogodba, po kateri bi bil posamezni družbenik deležen samo izgube, ne pa tudi dobička.

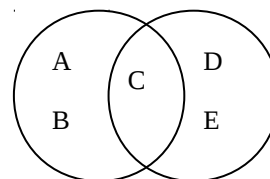
Ker s sklenitvijo družbene pogodbe in z ustanovitvijo družbe ne nastane nobena pravna oseba, so samo družbeniki subjekti pravic in dolžnosti. Premoženje, s katerim razpolagajo družbeniki, je lastnina posameznih družbenikov ali je v solastnini vseh družbenikov. Družba nima posebnega družbenega premoženja (drugače kot je to pri pravni osebi). Ni direktnega zastopanja pri družbenih zadevah.

Zunanje razmerje: načeloma posluje in sklepa pravne posle z nedružbeniki posamezni družbenik, ki postane iz sklenjenih poslov sam upravičen in zavezan. Koristi drugih družbenikov mora varovati kot mandatar ali kot poslovodja brez naročila (*negotiorum gestor*). Če sklenejo pogodbo vsi družbeniki, je vsak izmed njih zavezan in upravičen za ustrezen del sklenjene obveznosti (če so se zavezali s korealno obligacijo, jamčijo vsi nerazdelno).

Notranje razmerje: med seboj so družbeniki vezani po družbeni pogodbi, ki včasih podrobneje določa, kako se med njimi delita dobiček in izguba (temeljna obveznost: prispevanje).

DILIGENTIA QUAM IN SUIS REBUS = ?????

A: *Socii mei socius meus socius non est.*
Družbenik (D) mojega (C) družbenika ni moj (A) družbenik.

En subjekt (C) je lahko član večih družb.

K O N E C D R U Ž B E

1. Notranji razlogi:

- ko mine čas, za katerega je bila ustanovljena
- če je dosežen njen namen
- če je njen predmet uničen
- če se izpolni razvezni pogoj, pod katerim je bila ustanovljena

2. Smrt ali obubožanje družbenika: nobena družba ne traja preko več generacij. Če eden umre in preostali nadaljujejo družbo, je to nova družba (tudi, če vstopi vanjo dedič umrlega družbenika). Če dedič ne vstopi v družbo, podeduje terjatve in jamči za dolgove, ki so nastali za zapustnika do njegove smrti (na ta način je dedič lahko postal pravdna stranka v *a° pro socio*).

3. Capitis deminutio:

- a) *capitis deminutio maxima, media* → konec po klasičnem in Justinijanovem pravu
- b) *capitis deminutio minima* → konec po klasičnem pravu; z družbenikom, ki jo je utrpel, pa lahko družbeniki sklenejo novo družbeno pogodbo

capitis deminutio maxima → če je Rimljan izgubil prostost, državljanstvo, agnatsko pripadnost

capitis deminutio media → če je Rimljan izgubil državljanstvo

capitis deminutio minima → če je Rimljan izstopil iz svoje agnatske rodbine

4. Odpoved (*renuntiatio*): vsak družbenik lahko razdre družbo s tem, da jo odpove. Dogovor, da se družba ne sme razdreti, je neveljaven. Njegova odpoved ne sme nasprotovati dobri veri in poštenju (jamči za škodo, ki jo je ostalim povzročil z odpovedjo – družbeniki bodo svoje zahtevke zoper njega uveljavljali z *a° pro socio*).

5. Actio pro socio: z njo lahko vsak družbenik uveljavlja svoje pravice iz družbene pogodbe nasproti sodružbenikom. S tožbo lahko: zahteva vplačilo prispevkov (ki jih je dolžan plačati posamezni družbenik), terja delitev dobička in izgube, povrnitev potroškov in povračilo škode. Ta tožba je skrajno sredstvo → obsojenega družbenika zadane *infamija*, družba pa preneha. Vendar pa prejšnja osebna povezanost med družbeniki vpliva na obsodbo → družbenik je obsojen le na to, kar lahko stori (*beneficium competentiae*) tako, da mu ostane vsaj najnujnejše za življenje. Ker formula za *a° pro socio* ne omenja prisoditve (*adiudicatio*), z njo ni bilo mogoče razdeliti solastnine. Če so želeli to doseči, so morali družbeniki naperiti *a° communi dividundo*. Z njo so lahko tudi sporazumno razdrli družbeno skupnost in si razdelili skupno imetje, ne da bi komu grozila infamija.

A° COMMUNI DIVIDUNDO ⇔ za **razdelitev solastnine**; s tožbo so družbeniki sporazumno razdrli družbeno skupnost in si razdelili skupno imetje, ne da bi komu grozila infamija; družba preneha.

P O S E B N O S T I N E K A T E R I H T O Ž B

- a) *societas venaliciariorum* – družbe prodajalcev sužnjev: kupec sužnja je smel za vse napake (pravne, stvarne) tožiti prodajalca (ne vse družbenike!)
- b) *societas argentariorum* – družbe bankirjev

- c) *societas vectigalis* – družbe davčnih zakupnikov: možen je bil dogovor, da na mesto umrlega družbenika vstopi njegov dedič (Rimljani so oddajali davke v zakup).

4/ MANDATUM (mandat, naročilo)

je konsenzualni kontrakt *bonae fidei*, ki nastane s tem, da mandant (naročitelj) naloži mandatarju (prevzemniku naročila), da zanj **neodplačno opravi neki dejanski ali pravni posel**, in mandatar to prevzame. Če bi bil mandat dogovorjen odplačno, bi bila to najemna ali podjetniška pogodba. Mandant pa je lahko prostovoljno dal mandatarju nagrado za opravljeno delo. Mandat je bil v navadi med prijatelji. Uporabljali so ga tudi za vesoljnega oskrbnika (ponavadi je posloval kot osvobojenec). Mandat je slučajno dvostranska pogodba (*contractus bilateralis inaequalis*).

mandant: naročitelj

mandatar: prevzemnik naročila

Predmet mandata: upravljanje vsega mandantovega imetja ali izvršitev posameznega posla (dejanskega, npr. prenesti pismo ali pravnega, npr. kupiti neko stvar za mandanta).

Ničen mandat: če je njegov predmet nekaj nemogočega, nezakonitega ali sramotnega ali če je odplačen!

Mandat je lahko v interesu:

- mandanta
- mandanta in v tujem interesu (lahko delno tudi v mandatarjevem)
- 3. osebe

Mandat ne more biti samo v mandatarjevo korist (takrat je mandat odveč in ne nastane nobena obveznost – glej 657. primer) .

O B V E Z N O S T I

MANDANT:

- zoper mandatarja ima **a^o mandati directa** za uveljavljanje zahtevkov (če je mandatar obsojen, ga zadane infamija)
- mandatarju je odgovoren za vsako krivdo (*culpa omnis*)
- mandatarju mora povrniti vse potroške, ki jih je imel z izvršitvijo naročila (npr. plačal je kupnino)
- mandatarja mora rešiti vseh obveznosti (npr. z novacijo), ki jih je mandatar zanj prevzel (npr. za mandanta je najel posojilo, pri tem je kot posredni zastopnik postal zavezan samo mandatar)
- mandatarju mora povrniti škodo (ne naključno nastale škode!), ki jo je imel zaradi izvršitve mandata

MANDATAR:

- zoper mandanta ima **a^o mandati contraria** za uveljavljanje svojih zahtevkov
- naročilo mora vestno in skrbno izvršiti
- odgovarja za vsako krivdo (torej tudi za *culpa levis*, Justinijan), čeprav nima od mandata nobene koristi
- mandantu mora podati obračun o izpolnitvi mandata (vse, kar je pri tem pridobil, mora izročiti ali odstopiti /terjatve/ mandantu)

Izjema od UTILITETNEGA NAČELA: čeprav mandatar od posla nima koristi, odgovarja za vsako krivdo (naklep, veliko in malo malomarnost)!

Načeloma mora mandant povrniti škodo, ki jo je utrpel mandatar zaradi izvrševanja mandata, ne pa ob priliki izvrševanja mandata. Primer:

- A prosi B-ja, da ga pelje na hrib
- 2 cesti: ena je daljša in boljša, druga pa krajša in slabša
- če B pelje po slabši cesti → trpi poškodbe vozila sam
- če A prosi B-ja, da ga pelje po slabši cesti → A nosi stroške popravila vozila

Viri omenjajo razne primere, ko **mandatar izpolni naročilo delno drugače**, kot mu je bilo naročeno. Primeri:

- ◇ Mandatarju je naročeno, da kupi hišo *a*, on pa kupi hišo *b*, ki je bila zelo ugodno naprodaj → naročila ni izpolnil, hišo *b* je kupil zase.
- ◇ Mandatarju je naročeno, naj prevzame poroštvo za 1/2 dolga, on pa ga prevzame za ves dolg → s kontraktno tožbo zoper mandanta bo uspel samo glede 1/2 dolga, za drugo polovico pa ostane porok sam.
- ◇ Mandatarju je naročeno, da kupi zemljišče za 100, on pa je kupil za 90 → naročilo je izpolnil ugodneje (mandat je izpolnil za ugodnejši znesek). Če pa je kupil zemljišče za 150, je mandat izpolnjen za 100.

K O N E C M A N D A T A

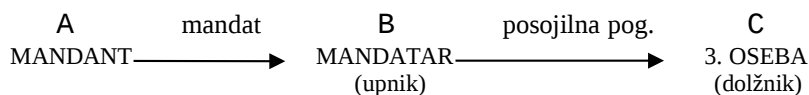
- splošni razlogi: izpolnitev, če je postal nemogoč, če je napočil predviden rok ali se izpolnil pogoj, če se oba pogodbenika tako sporazumeta
- če mandant prekliče svoje naročilo (*revocatio*)
- če mandatar odpove naročilo (*renuntiatio*)
- če umreta mandant ali mandatar

Če mandant prekliče naročilo ali ga mandatar odpove še preden se je mandat začel izvrševati, ne more nobena stranka zahtevati odškodnine. Če pa je to bilo ob neugodnem času, ko se mandat deloma že izpolnjuje, lahko po načelu dobre vere in poštenja druga stranka zahteva povračilo škode.

Smrt mandanta: če zanjo mandatar ne ve in naprej izpolnjuje mandat, sme od mandantovih dedičev zahtevati povračilo vsega, kar bi mogel od mandanta, če ne bi umrl. Smrt mandatarja: njegovi dediči morajo opraviti vsaj nujne zadeve. Smrt ene stranke povzroči prenehanje mandata, ne ugasnejo pa terjatve in dolgovi, ki so že nastali. Dedič umrlega sopogodbenika jih bo lahko iztožil oz. bo zaradi njih obsojen.

MANDATUM QUALIFICATUM (kreditno naročilo) IZPIT!

Mandat so uporabljali tudi za **ustanovitev poroštva**. Mandant (A) naroči kot porok mandatarju (B), naj določenemu prosilcu (C) dá posojilo ali naj dolžniku dovoli odlog plačila. Tak mandat imenujemo kreditno naročilo.

Če C ne vrne B-ju (upniku) posojenega zneska, B proti C-ju uporabi tožbo iz posojilne pogodbe: *a^o certae creditae pecuniae*. Če ne pride do plačila, nastane B-ju škoda in zato toži A-ja (poroka) z *a^o mandati contraria*. Poroštvo je subsidiarno:

- B mora najprej tožiti dolžnika C-ja, nato šele poroka A-ja
- A ima *beneficium cedendarum actionum*

R A Z L I K E (poznati!)

- **a° certae creditae pecuniae** ⇒ kadar je bil obljubljen denarni znesek; tožnik, ki je tožil za več, kot je lahko terjal, je izgubil svojo terjatev v celoti (stipulacijska tožba – verbalni kontrakti).
- **a° mandati contraria** ⇒ z njo mandatar uveljavlja svoje zahteve zoper mandanta (mandatum → konsenzualni kontrakti)
- **beneficium cedendarum actionum** ⇒ šele po Justinijanovem pravu sme mandant (A), ki plača, zahtevati od mandatarja (B), da mu odstopi svojo tožbo zoper dolžnika (C). Več mandatov ima pravno dobroto delitve (*beneficium divisionis*).

Z mandatom ustanovljeno poroštvo se v mnogih pogledih razlikuje od adpromisijskega.

M A N D A T	F I D E I U S I O (oblika poroštva pri adpromissio)
<ul style="list-style-type: none"> – kot konsenzualni kontrakt se sklene lahko med odsotnimi (pismo, sel) → brezoblično – mandatarjeve tožbe zoper mandanta ne ovira litiskontestacija, ki jo je mandatar opravil z dolžnikom – je <i>bonae fidei</i> – mandatar mora najprej tožiti svojega dolžnika, samo primanjklaj sme izterjati od poroka (mandanta) – mandatar mora mandantu prepustiti vse varščine (npr. zastave) in mu je odgovoren, če se katera izgubi po njegovi krivdi – mandant je ostal odgovoren za dolg mladoletnega dolžnika, ki je dosegel vrnitev v prejšnje stanje – mandantova ali mandatarjeva smrt ukine mandat (tudi če še ni bil izpolnjen) 	<ul style="list-style-type: none"> – kot verbalni kontrakt se sklene med navzočima strankama → oblično – je <i>stricti iuris</i> – upnik toži dolžnika ali poroka (ko sklene litiskontestacijo z enim, postane drugi prost) – fidejuszor mora prepustiti samo obstoječe varščine – fidejuszor je odgovoren zanj le, če je vedel, da je dolžnik minor